

DELİL DEĞERLENDİRME YASAKLARI BAKIMINDAN ZEHİRLİ AĞACIN MEYVESİ DOKTRİNİ

*The Fruit of the Poisonous Tree Doctrine
in Terms of Evidence Evaluation Prohibitions*

Hamid KÖSE*

Özet

Deliller ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşmanın bir ön koşulu olarak önemli bir yere sahiptir. Delilsiz bir ceza muhakemesinden bahsedilemeyeceği gibi ceza muhakemesinde delilden daha önemli bir kavram da yer almamaktadır. Sanık ve mağdurun haklarından, delili toplayan muhakeme süjelerinin uyması gereken kurallara kadar delillerin sirayet etmediği bir ceza muhakemesi müessesesi de bulunmamaktadır. Öyle ki deliller muhakemenin her alanında ileri sürülebilmenin yanında muhakemenin gidişatını değiştirebilecek niteliğe sahip olmaları bakımından da muhakemenin olmazsa olmazı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ceza muhakemesinin başlamasına sebep olan bir suçun işlendiğinin öğrenilmesi de bir delil sayesinde. Delillerin toplanması kadar ne şekilde değerlendirileceği de hayati önemi haiz bir konudur. Delilleri değerlendirirken dikkat edilecek hususlar ile delillerin değerlendirilmesinde uyulması gereken kurallar yargılamanın adilliği noktasında önemli güvenceler içermelidir. Delil değerlendirme yasakları da tam bu noktada devreye girmekte delillerin serbestçe değerlendirilmesine bir takım istisnalar öngörmektedir. Zehirli ağacın meyvesi doktrini de yıllardan beri gerek doktrinde ve gerekse yargı kararlarında tartışılabilen, ceza muhakemesi sistemlerinde delillerin değerlendirilmesi bakımından önemli bir yere sahip ve delillerin değerlendirilebilmeleri açısından yol gösterici nitelikte bir öğretidir. Genelde hukuka aykırı deliller bakımından ifade edilen doktrin, delil değerlendirme yasakları bakımından irdelenmemekte ve hukuka aykırı elde edilmiş olan bir delil sayesinde elde edilen delilin yargılamada kullanılıp kullanılmayacağı sorusunun cevabını bulmaya çalışmaktadır. Ancak yargılamada sadece hukuka aykırı deliller değil hukuka uygun yollarla elde edilmiş olsalar dahi sonradan bazı olguların gerçekleşmesiyle değerlendirilme dışı bırakılan birtakım deliller de bulunmaktadır.

Bu bağlamda bu tür değerlendirilmesi yasak olan ancak hukuka uygun olarak elde edilmiş deliller sayesinde elde edilen diğer deliller değerlendirilebilecek midir, yoksa zehirli ağacın meyvesi doktrininin de olduğu gibi değerlendirmenin yasaklanması bu deliller sayesinde elde edilen delilere de mi sirayet edecektir? Makalede öncelikle zehirli ağacın meyvesi doktrinine ilişkin genel açıklamalar ve Ülkemiz uygulamaları incelendikten sonra bu doktrinin delil değerlendirme yasakları bakımından uygulanıp uygulanamayacağı hususu irdelenecektir. Diğer bir ifadeyle, değerlendirilmesi yasak olan bir delil sayesinde elde edilen delilin yargılamada kullanılıp kullanılmayacağı sorusunun cevabı bulunmaya çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Delil, delillerin değerlendirilmesi, delil değerlendirme yasakları, zehirli ağacın meyvesi

Bu makale Etik Kurul İznine tabi değildir.

* Adalet Bakanlığı Mevzuat Genel Müdürlüğü Tetkik Hâkimi, e-posta: hamid.kose@adalet.gov.tr, <http://orcid.org/0000-0001-7303-5015>

Abstract

Evidence has an important role in criminal procedure as a precondition for reaching the factual truth. Just as it is not possible to address criminal procedure without evidence, there is no concept in the criminal procedure that is more important than evidence either. Likewise, there is no criminal procedure under which evidence has no impact upon a range of elements from the rights of the accused and the victim to the rules that must be followed by those who collect evidence. Evidence also emerges as an indispensable part of the criminal procedure in that it may be provided at any stage of the procedure and, given its nature, it may change the course of the procedure. It is also thanks to evidence that it is found out that a crime has been committed, which then leads to the initiation of criminal proceedings. The manner in which the evidence will be evaluated is as much important as their collection. The points to be taken into consideration and the rules to be followed in the evaluation of the evidence must provide essential guarantees as to the fairness of the procedure. It is at this very point that the prohibitions on evidence evaluation come into play and provide for certain exceptions to the free evaluation of evidence. The fruit of the poisonous tree is a doctrine which has been discussed both as a doctrine and in judicial decisions for years, has an important place in the evaluation of evidence in criminal procedure systems and is a guiding doctrine in terms of evaluation of evidence. The doctrine, which is generally expressed in terms of illegally obtained evidence, is not examined in terms of evidence evaluation prohibitions and tries to find the answer to the question of whether the evidence obtained through an illegally obtained evidence can be evaluated. However, in the criminal procedures, there are not only illegal evidences, but also some evidences, even if they are obtained through legal means, that are excluded due to the realization of some facts. In this context, is it possible to evaluate the evidence obtained thanks to the evidence that has been obtained in accordance with the law but is forbidden to be evaluated? or will the prohibition of evaluation, like the doctrine of the fruit of the poisonous tree, also affect the insane obtained through these evidences? In the article, first of all, after examining the general explanations about the doctrine of the fruit of the poisonous tree and the practice of our country, whether the fruit of the poisonous tree doctrine has scope of application as regards the rules on the evidence evaluation prohibition will be discussed. In other words, it will be tried to find the answer to the question of whether the evidence obtained by means of an evidence that is forbidden to be evaluated can be evaluated in the criminal proceedings.

Keywords: Evidence, evaluation of evidence, evidence evaluation prohibitions, fruit of the poisonous tree

GİRİŞ

İşlendiği iddia olunan bir suçun kim tarafından ve ne şekilde işlendiğinin tespitine yarayan delillerin gerek elde edilmesinde, gerekse değerlendirilmesinde tam bir serbestlik söz konusu değildir. Sistemden sisteme farklılıklar söz konusu olsa da, deliller bakımından her şeyin serbest olduğu bir sistemden bahsetmek mümkün değildir. Delillerin ne şekilde toplanacağı ve ne şekilde değerlendirileceği genel olarak mevzuatta düzenlenmek suretiyle belirlenirken, bazı hallerde konunun mahkeme kararlarıyla şekillendirildiği de görülmektedir.

Ceza muhakemesi sistemimizde, delillerle ilgili birçok düzenleme yer aldığı gibi içtihat bakımından da deliller birçok karara konu olmaktadır. Kanuni

düzenleme boyutuyla delillere ilişkin esaslı düzenlemeler 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda (CMK) yer almaktadır. Delillerin elde edilme usulü, değerlendirilme şekli ve hükme esas alınamayacak delilere ilişkin ayrıntılı düzenlemeler bu Kanunda düzenlenmiş ve alt düzenleme olarak da birçok yönetmelikte delillere ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Delilerin değerlendirilmesi de elde edilmesi kadar önemli bir konudur. Her delil elde edilemeyeceği gibi her delilin değerlendirilmesi de mümkün değildir. Bu bağlamda elde edilmesi yasaklanan bir delilin değerlendirilmesi de elbette mümkün olamayacaktır. Bunun yanında elde edilmesi yasaklanmamasına rağmen bazı delillerin değerlendirilmesi yasaklanabilmektedir. Bu noktada delil değerlendirme yasakları gündeme gelmektedir. Deliller ve değerlendirilmesi bakımından hukuka aykırı deliller, hukuka aykırı olarak elde edilen deliller, delil değerlendirme yasakları, yasak deliller gibi kavramlar kullanılmaktadır. Tüm bu kavramlar ceza muhakemesinin işleyişi bakımından nasıl davranılması gerektiği hususunda birtakım önermeler içermekte ve muhakemenin daha adil olmasını sağlamaya çalışmaktadır. Zehirli ağacın meyvesi doktrini de bu kavramlardan biridir ve yargılamada delillerin değerlendirilmesi bakımından önemli bir yere sahiptir.

I. ZEHİRLİ AĞACIN MEYVESİ DOKTRİNİ VE ANLAMI

Zehirli ağacın meyvesi doktrini bakımından kullanılan ifadeler ve terimler yazardan yazara farklılık göstermektedir. Bazı yazarlar “zehirli ağacın meyvelerinin zehirli olması”¹ terimini kullanırken bazı yazarlar “zehirli ağacın meyvesi kuramı” ifadesini kullanmayı tercih etmiştir.² Bununla birlikte, doktrinde “zehirli ağacın meyvesi öğretisi” ifadesini kullanan yazarlar da bulunmaktadır.³ Bunun yanında bu terimlerden farklı olarak bazı yazarların konuyu türemiş delillerin yargılamada kullanılması başlığı altında incelediği de görülmektedir.⁴ Zehirli ağacın meyvesi doktrini Anglosakson hukuk sisteminde kullanılmakta olup⁵, Kıta Avrupası hukuk sisteminde bu hususun “hukuka aykırı delillerin uzak etkisi” şeklinde ifade edildiği söylenebilir.⁶

¹ Muharrem Özen ve Mustafa Özen, ‘Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Yasakları’, (2012) IX Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Duygun Yarsuvat’a Armağan 301, 324

² Mehmet Gödekli, ‘Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı’, (2016) 65 AÜHFHD 1815, 1881

³ Volkan Dülger, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Dışlama Kuralı ve Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi (Zehirli Ağacın Meyvesi Öğretisi)*, (1. Basım, Seçkin Yayıncılık 2014) 106

⁴ Cem Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı* (1. Basım, Levha Yayıncılık 2015) 362

⁵ Ahmet Gökçen ve Kerim Çakır, ‘Ceza Muhakemesinde Delil, Delillerin Muhafazası, Toplanması, Değerlendirilmesi ve Delil Yasakları’, (2019) 21 D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan 2911, 2941

⁶ Dülger, 106

Zehirli ağacın meyvesi doktrininin çıkış noktası, hukuka aykırı elde edilen deliller kullanılmak suretiyle ya da bu deliller sayesinde elde edilen ikincil nitelikte delillerin yargılamada kullanılıp kullanılmayacağı sorununun çözümünü bulma isteğidir. Bu doktrinde hukuka aykırı delilin ürünü olan bir delil söz konusudur⁷ ve bu ürünün yargılamada kullanılmaması esası benimsenmiştir. Doktrinde bir metafor ortaya koymak suretiyle hukuka aykırı elde edilen deliller zehirli bir ağaca benzetilmiş ve bu ağaçtan elde edilen meyvenin de zehirli olacağı tasviri yapılmıştır. Böylelikle hukuka aykırılığın, zehirli ağacın doktrinde ifade edildiği şekliyle zehrin, meyveye de yani ikincil delile de sirayet edeceği belirtilmiştir.

II. DOKTRİNİNİN TARİHÇESİ

Hukuka aykırı delillerin ceza yargılamasında kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin olarak Anglosakson hukuk sistemlerinde dışlama kuralı olarak ifade edebileceğimiz “exclusionary rule” ilkesi benimsenmiştir. Bu ilkenin kullanıldığı ilk dava 1914 tarihli Weeks v. United States davası olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸ Bu davadan önce, delillerin kullanılması delilin hukuka aykırı olmasından etkilenmemektedir. Diğer bir ifadeyle, delil hukuka aykırı olsa dahi ceza yargılamasında kullanılabilen ve değerlendirilme dışında bırakılmamaktaydı.⁹ Öte yandan, dışlama kuralı Birleşik Devletlerde ilk kez 1914 yılında kullanılmış olsa da, ülkenin tamamına yayılması epey bir zaman almış, 1961 yılında görülen Mapp v. Ohio davasına kadar ilke ülke düzeyinde uygulama alanı bulamamıştır.¹⁰ Bu davada federal düzeyde Anayasaya aykırı olarak gerçekleştirilen arama ve elkoyma sonucunda elde edilen delillerin yargılamada kullanılmayacağına hükmedilmiş ve dışlama kuralının ülkesel düzeyde kullanılmasının önü açılmıştır.¹¹

Dışlayıcılık kuralının kabul edilmesinin ardından, bazı soru ve sorunlar gündeme gelmiştir. Bu sorulardan ilki, hukuka aykırı deliller kullanılmak suretiyle elde edilen dolaylı ya da doğrudan deliller kullanılıp kullanılmayacağı sorunudur. Bu sorunun cevabının bulunmaya çalışılmasıyla dışlayıcılık kuralının bir sonraki aşaması olarak “zehirli ağacın meyvesi” doktrini geliştirilmiştir.¹²

⁷ Howard R. Shapiro, ‘Miranda without Warning: Derivative Evidence as Forbidden Fruit’, (1974) 41 Brooklyn Law Review 325

⁸ Rhett DeHart, ‘Is the Exclusionary Rule Doomed’ (2015) 26 South Carolina Law Journal 41

⁹ Jeffrey M. Bain and Michael K. Kelly, ‘Fruit of the Poisonous Tree: Recent Developments as Viewed Through Its Exceptions’ (1977) 31 University of Miami Law Review 615, 616

¹⁰ Morgan Cloud, ‘Judicial Review and the Exclusionary Rule’ (1998-1999) 26 Pepperdine Law Review 835, 844

¹¹ Robert E. Burns, ‘Mapp v. Ohio: An All-American Mistake’ (1969) 19 De Paul Law Review 80, 87 Bu karar bu denli önemli nitelikte olmasına rağmen 5 e karşı 4 oyla alınmış, diğer bir ifadeyle kararda oy birliği sağlanamamıştır. ‘Exclusionary Rule: United States v. Calandra, 414 U.S. 338 (1974)’ (1974) 65 Journal of Criminal Law and Criminology 460, 461.

¹² Miller French Rosamond, ‘Krauss v. Superior Court: A Case Study on the Failure of the Fourth Amendment Exclusionary Rule’ (1972) 13 Santa Clara Lawyer 256, 260-261

Bu doktrinde, hukuka aykırı bir arama zehirli ağaç olarak nitelendirilmiş ve bu arama sırasında elde edilen deliller neticesinde elde edilen ikincil delillerse bu zehirli ağacın meyvesi olarak tasvir edilmiştir.¹³

Hukuka aykırı delillerden elde edilen delillerin kullanılıp kullanılmayacağı sorusunun cevabının arandığı, “zehirli ağacın meyvesi” doktrininin benimsendiği ilk dava 1920 yılında Silverthorne Lumber Co. - Birleşik Devletler davasıdır.¹⁴ Mahkeme bu davada, hükümetin Birleşik Devletler Anayasasının delillere yasadışı olarak elkonulmasını yasakladığı, bununla birlikte hukuka aykırı eylemin bir sonucu olarak alınan bilgilerle sanığa karşı kazanacağı herhangi bir avantajı olmadığı yönündeki iddiasını reddetmiştir.¹⁵ Davaya konu olayda Silverthorne kereste şirketinde federal ajanlar bir arama yapmış ve şirkete ait bazı dokümanlara elkoymuştur. Yapılan aramanın bir karara dayanmaması nedeniyle şirket sahipleri aramanın Anayasaya aykırı olduğunu ileri sürmüşler ve yerel mahkemeye başvurmak suretiyle belgelerin kendilerine iade edilmesini istemişlerdir. Mahkeme talebi kabul etmiş ve belgelerin iade edilmesine karar vermiştir. Bu aşamadan sonra federal büyük jüri, şirket sahiplerine elkonulan belgelerin teslimi yönünde bir çağrı kâğıdı göndermiş ve belgeleri delil olarak kullanmak istemiştir. Federal Yüksek Mahkeme bu çağrı kâğıdının yasadışı aramanın meyvesi olduğuna karar vererek kullanılmasını engellemiştir.¹⁶ Bu dava doktrinin kullanıldığı ilk dava olmakla birlikte, “fruit of the poisonous tree” ifadesi ilk kez 1939 yılında Nardone v. United States davasında kullanılmıştır.¹⁷

Zehirli ağacın meyvesi doktrini bakımından dönüm noktası ise 1963 yılında görülen Wong Sun v. Birleşik Devletler davasıdır. Bu karar doktrin bakımından verilmiş en kapsamlı karardır.¹⁸ Mahkeme bu davada ileri sürülen kanıtların “meyve” olup olmadığı noktasında bir standart ortaya koymaya çalışmıştır. Mahkemeye göre ikincil delile nasıl ulaşıldığı irdelenmeli ve ikincil delile hukuka aykırı yollarla elde edilen ilk delil sayesinde ulaşıp ulaşılmadığı tespit edilmelidir. Mahkemeye göre birincil nitelikteki hukuk aykırılıktan arındırılabilir nitelikte bir farklılık bulunup bulunmadığı da araştırılmalıdır.¹⁹ Mahkeme bu

¹³ ‘Evidence - Defendant’s Confession Following Confrontation with Illegally Seized Evidence Not Excluded Where Independent Motive Induced the Confession’ (1975) 9 University of Richmond Law Review 767

¹⁴ R. H. Reid, ‘Criminal Law Admissibility of Illegally Obtained Evidence Impeachment of Accused as Witness’ (December 1955) 35 Oregon Law Review 51

¹⁵ *Silverthorne Lumber Co. - US* [1920] The District Court of The United States for the Western District of New York 358, [1920] 385, 391

¹⁶ ‘Exclusionary Rule: United States v. Calandra, 414 U.S. 338 (1974)’, 461

¹⁷ *Nardone v. United States* [1939] U.S. Supreme Court 240, [1939]

¹⁸ Robert M. Pitler, ‘The Fruit of the Poisonous Tree Revisited and Shepardized’ (1968) 56 California Law Review 579, 593

¹⁹ W. Broeder Dale, ‘Wong Sun v. United States, A Study in Faith and Hope’, (1963) 42 Nebraska Law Review 483, 547

noktada bağımsız bir kaynak (*independent source*) ve hukuka aykırılıkla zayıf bağlantı (*connection may have become so attenuated as to dissipate the taint*) kriteri belirlemiş ve bu kriterlerin bulunması durumunda ikincil delillerin yargılamada kullanılabilmesine hükmetmiştir.²⁰ Bu kriterlerin temel çıkış noktası, ikincil delilin hukuka aykırı bir faaliyetle elde edilen birincil delilin hukuka aykırılığında kaynaklanmadığını göstererek “zehirli” delillerden lekeyi hafifletmeye yönelmektir.²¹ Diğer bir ifadeyle, bu şekilde ilk elde edilen hukuka aykırı delille ikinci elde edilen delil arasındaki bağlantının nasıl gerçekleştiğinin ortaya konularak ikinci delilin yargılamada kullanılmasına imkan verilmeye çalışılmıştır. Esasen mahkeme “bağımsız kaynak” kriterinden ne anlaşılması gerektiğini hiç bir zaman net olarak ortaya koymamıştır.²² Doktrinde genelde bu kriter “kaçınılmaz elde edim” kriteri olarak nitelendirilmiş ve hukuka aykırı elde edilen delil hiç elde edilmemiş olsa bile, ikincil delillerin hukuka edilebileceği durumlarda ikincil delilin mahkemede kullanılabilmesi şeklinde ifade edilmiştir.²³ Hukuka aykırılıkla zayıf bağlantı kriterinde ise ilk delilin hukuka aykırılığıyla ikinci delilin elde edilmesi arasındaki bağlantı esas alınmakta ve nedensellik noktasında değerlendirilme yapılmaktadır. Davaya konu somut olayda hukuka aykırı şekilde yapılan yakalama ve arama sonucunda uyuşturucu madde ile yakalanan bir şüphelinin, ifadesinde başka bir şüphelinin daha uyuşturucu madde bulundurduğu bilgisini federal ajanlarla paylaşması üzerine ikinci şüphelide de bir miktar uyuşturucu madde ele geçirilmiştir. Bu şüpheliye uyuşturucu maddeyi kimden tedarik ettiği sorulması üzerine şüpheli Wong Sun’dan uyuşturucuyu aldığını söylemiştir. Akabinde Wong Sun da göz altına alınmış ve bir süre sonra serbest bırakılmasına rağmen daha sonra kendi rızasıyla gelerek suçunu itiraf etmiştir. Yargılama sırasında federal ajanlar gerek ikinci şüphelide ele geçirilen uyuşturucu maddeye ve gerekse Wong Sun’da ele geçirilen uyuşturucu maddeye ilk şüphelinin yardımı olmadan ulaşamayacaklarını kabul etmişlerdir. Bu kabulün de etkisiyle mahkeme Wong Sun’un itiraflarının zehirli ağacın meyvesi olduğunu kabul etmek suretiyle değerlendirilme dışı bırakılmasına karar vermiştir.²⁴ Bununla birlikte, Mahkeme yargılamada elde edilen delillerin tamamının zehirli ağacın meyvesi olmadığını ve aynı zamanda Wong Sun’un ikrarının da doğrudan hukuka aykırı yakalamadan kaynaklanmadığını da kabul

²⁰ *Wong Sun v. United States* [1963] U.S. Supreme Court 36 [1963]

²¹ Brian S. Conneely and P. Murphy Edmond, ‘Inevitable Discovery: The Hypothetical Independent Source Exception to the Exclusionary Rule’ (Fall 1976) 5 Hofstra Law Review 137, 138

²² William F. Frey, ‘Criminal Procedure - Fruit of the Poisonous Tree - Exclusionary Rule Applied with Greater Reluctance to Live Witness Testimony’ (March 1979) 25 Wayne Law Review 935, 936

²³ Frey, 946

²⁴ Pitler, 594

etmiştir.²⁵ Davada hükümet her ne kadar ilk şüphelinin yakalanması hukuka aykırı olsa da Wong Sun'un sonradan kendiliğinden gelerek ifade verdiğini, bu nedenle ifadenin özgür iradeye dayanması nedeniyle kabul edilebilir olduğunu iddia etmişse de, Mahkeme bu iddiayı kabul etmemiş ve ifadenin doğrudan hukuka aykırı yakalamadan kaynaklanmasa da hukuka aykırı yakalama ve aramanın hemen ardından yapılmış olmasına vurgu yapmıştır.²⁶

III. CEZA MUHALEMESİ SİSTEMİMİZDE DOKTRİNİN UYGULAMASI

Ceza muhakemesi sistemimizde gerek Anayasa'da ve gerekse CMK'da sadece hukuka aykırı yollarla elde edilen delillerin değerlendirilemeyeceği yönünde hüküm ihdas edilmiş olmasına rağmen,²⁷ hukuka aykırı yollarla elde edilen delillerin kullanılması suretiyle başkaca bir delil elde edilmesi durumunda bu delilin değerlendirilip değerlendirilmeyeceği noktasında özel bir hüküm bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, zehirli ağacın meyvesinin de zehirli olacağı noktasında açık bir düzenleme mevzuatımızda yer almamaktadır. Bununla birlikte, doktrinde CMK'nın 217 nci maddesinin aslında zehirli ağacın meyvesi doktrinini düzenlediği yönünde görüş ileri sürülmektedir.²⁸ Bu görüşün dayanağı ise maddenin gerekçesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Anılan maddenin gerekçesinde hukuka aykırı deliller bakımından ayrıntılı açıklamalara yer verilmiş olmakla birlikte, doktrinin uygulanacağı noktasında açık bir ifade yer almamaktadır. Maddenin TBMM Adalet Komisyonu ve Genel Kurul görüşmeleri sırasında da bu hususta herhangi bir tespit ya da ifadeye yer verilmemiştir.²⁹

Ceza Muhakemesi Kanununun 217 nci maddesi TBMM'ye sevk edilen Tasarı metninde “*Soruşturma ve kovuşturma ile görevli olanların hukuka aykırı olarak elde ettikleri deliller hükme esas alınmaz.*” şeklinde kaleme alınmıştı. Maddenin gerekçesi de bu metin esas alınarak hazırlanmış ve gerekçede “... *hukuka aykırı olarak, örneğin, işkence, narko analiz, hataya sürükleyici eylemler, sorgulamalar, baskılar, kişinin fizik ve moral bütünlüğüne saldırılar yolu ile elde edilmiş deliller hükme esas alınamayacaktır.*” denilmiştir. Bununla birlikte, gerekçenin bu yazımından sadece gerekçede örneklendirildiği şekilde elde edilen delillerin mi yoksa bu deliller sayesinde elde edilen ikincil nitelikteki delillerin mi kast edildiği anlaşılamamaktadır. Gerekçede bu bağlamda bir açıklık

²⁵ Pitler, 594

²⁶ Pitler, 595

²⁷ Anayasanın 38 inci maddesinin altıncı fıkrası “*Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.*”, CMK'nın 217 nci maddesinin ikinci fıkrası da “(2) *Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.*” şeklindedir.

²⁸ Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Yeniden ve Gözden Geçirilmiş 13.Basım, Beta Eylül 2016) 762-763

²⁹ *Tutanaklarla Ceza Muhakemesi Kanunu*, (Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı 2005) 875

bulunmamaktadır. Doktrinde hukuka aykırı deliller kullanılmak suretiyle elde edilen türemiş delillerin de hukuka aykırı delillerle aynı kategoride olduğu ve ceza yargılamasında değerlendirilmesinin mümkün olmadığı yönünde görüşler de bulunmaktadır.³⁰ Bu görüşteki yazarlara göre hukuka aykırı elde edilen deliller sayesinde ya da bu deliller kullanılmak suretiyle elde edilen deliller hukuka aykırı delillerle aynı nitelikte olduklarından yargılamada kullanılamayacaktır.³¹

Doktrinde bu şekilde düşünmeyip hukuka aykırı yollarla elde edilen deliller sayesinde elde edilen ikincil nitelikteki delillerin hâkim tarafından değerlendirilmesi gerektiğini düşünen yazarlar da bulunmaktadır. İçel, hukuka aykırı yöntemle alınan ifadenin ceza yargılamasında kullanılmaması gerektiğini, ancak bu ifade sayesinde hukuka uygun olarak elde edilen dolaylı delillerin hükme esas alınabileceğini belirtmektedir.³² Aynı doğrultuda Önder/Cihan'a göre de bu nitelikteki deliller ceza yargılamasında kullanılabilir.³³ Bu yazarların görüşlerinin 1412 sayılı Mülga CMUK döneminde olduğu dikkate alındığında CMK ve CMUK'un bu husustaki maddelerini karşılaştırmakta fayda bulunmaktadır. CMK'nın konuyu düzenleyen 217 nci maddesinin ikinci fıkrası "*Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.*" şeklindeyken, 1412 sayılı Mülga CMUK'da bu maddenin karşılığı olan 254 üncü maddenin ikinci fıkrasının "*Soruşturma ve kovuşturma organlarının hukuka aykırı şekilde elde ettikleri deliller hükme esas alınamaz.*" şeklinde olduğu görülmektedir. 1412 sayılı Mülga CMUK'a bu düzenlemeyi ekleyen 18/11/1992 tarihinde TBMM Genel Kurulunda kabul edilen 3842 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun gerekçesinde maddenin ihdas eden gerekçesi "*(Delilleri takdir selahiyeti) başlığını taşıyan 254 üncü maddeye bir fıkra eklemek suretiyle; soruşturma ve kovuşturma organlarının hukuka aykırı şekilde elde ettikleri delillerin, hükme esas olmayacağı belirtilmiştir.*" şeklinde ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere, CMUK döneminde hukuka aykırı delillerin hükme esas alınamayacağına ilişkin düzenleme 3842 sayılı Kanunla getirilmiştir. Anılan Kanun öncesinde de hukuka aykırı bir takım delillerin değerlendirilemeyeceğine

³⁰ Metin Köse, 'Amerikan Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Delillerin Dışlanması' (2019) 9 Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 159, Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma, Yasemin F. Saygılar, Esra Alan, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuk Ders Kitabı*, (3. Basım, Seçkin Yayınları 2010) 372. Yazarlara göre CMK'nın 217 nci maddesinin ikinci fıkrasının varlığı karşısında ceza muhakemesi sistemimizde delil yasaklarının uzak etkisi sorunu kalmamıştır.

³¹ Dülger, 121

³² Kayıhan İçel, 'Sorgulamada Hukuka Aykırılık ve Sonuçları', (1988) İÜHF Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan 121, 123-124

³³ Ayhan Önder ve Erol Cihan, *Özet Ceza Muhakemesi Hukukuna 1992 Değişiklikleri ile İlgili Ek*, (Filiz Kitabevi 1993) 31.

ilişkin düzenlemeler bulunmakla birlikte, genel bir düzenleme olarak anılan hüküm hukuk sistemimize 1992 yılında girmiştir.³⁴ CMK'nın 217 nci maddesi ile CMUK'un 254 üncü maddesi arasında ifade ediliş şekli bakımından değişiklik olsa da nitelik olarak büyük bir fark bulunmamaktadır. Bu noktada 2001 yılında Anayasa'da yapılan değişikliğe de değinmekte fayda bulunmaktadır. Bilindiği üzere 2001 yılında yapılan değişiklikte yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulguların delil olarak kabul edilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. CMUK'un 254 üncü maddesinin yürürlükte olduğu bir dönemde Anayasanın bu hükmünün de yürürlüğe girmiş olması ve kaleme alınış şekillerinin farklı olması karşısında doktrinde bir takım tartışmalar gündeme gelmiştir. Bazı yazarlar aynı hükmün CMUK'da bulunduğunu ve Anayasaya alınmasına gerek olmadığını ifade ederken³⁵, bazı yazarlara göre Anayasa hükmü ile CMUK arasında temel farklılıklar bulunmaktadır.³⁶ Bu yazarlara göre öncelikle CMUK sadece ceza yargılaması bakımından uygulama alanı bulurken Anayasa tüm yargılama dalları bakımından uygulanacaktır. Bunun yanında, yazarlara göre her iki hüküm arasında kapsam bakımından da farklılık bulunmaktadır. Anayasa delil olarak kabul edilemez demek suretiyle henüz delil vasfını kazanmamış tüm iz ve eserler ile belirtilerin delil vasfı kazanamayacaklarını ifade etmektedir. Bunun yanında Anayasaya göre kanuna uygunluk denetimi yapılacakken CMUK yerinde bir şekilde hukuka uygunluk denetiminden bahsetmektedir.³⁷ Görüldüğü üzere doktrinde 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile CMUK arasında ilişki bakımından farklı görüşler ortaya konulmuştur.

Öte yandan, hukuka aykırılığı oluşturan fiilin hangi makamdan kaynakladığı noktasında CMK ve CMUK birbirinden ayrılmaktadır. CMUK'un 254 üncü maddesinde sadece soruşturma ve kovuşturma organlarından bahsedilmesine rağmen CMK'da bu ayırım yapılmamakta ve kimden kaynaklanırsa kaynaklansın hukuka aykırı delillerin değerlendirilemeyeceği hüküm altına alınmaktadır. Bu bağlamda CMUK döneminde 2001 Anayasa değişikliğine kadar soruşturma ve kovuşturma makamları dışında kalan özel kişilerin hukuka aykırı yollarla elde ettiği delillerin ceza yargılamasında kullanılabileceği görüşü dile getirilmekteydi.³⁸

Doktrinde bazı yazarlar ise hukuka aykırı deliller sayesinde elde edilen ikincil nitelikteki deliller bakımından toptancı bir anlayış yerine somut olayın

³⁴ Bahri Öztürk, Yeni Yargıtay Kararları Işığında Delil Yasakları (Ankara Üniversitesi SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları 1995) 27

³⁵ Doğan Soyaslan, 'Hukuka Aykırı Deliller' (2003) VII AÜEHFD 9

³⁶ Öztürk/ Tezcan/Erdem/Sırma/Saygılar/Alan, 369

³⁷ Öztürk/ Tezcan/Erdem/Sırma/Saygılar/Alan, 370

³⁸ Ersan Şen, *Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu*, (1998) 176

özelliğine göre hareket edilmesi gerektiği fikrini ileri sürmektedir.³⁹ Bu yazarlara göre her olay kendi içerisinde değerlendirilmeli ve ikincil nitelikteki bu tür delillerin değerlendirilip değerlendirilmeyeceği olay bazlı ele alınmalıdır. Karma görüş olarak nitelendirebileceğimiz bu görüşte yazarların hareket noktası birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Kimi yazarlar ikincil nitelikteki delilin değerlendirilip değerlendirilmemesinde mutlak ve nispi delil yasağı ayrımından hareket ederken,⁴⁰ kimi yazarlar ikincil delile Devletin kendi imkânları ile ulaşabilip ulaşamayacağı noktasında bir değerlendirme yapmaktadır.⁴¹ Mutlak ve nispi delil yasağı ayrımı yapan yazarlara göre ikincil delilin elde edilmesinde etkili olan hukuka aykırılık mutlak bir hukuka aykırılıksa ikincil nitelikteki delil kullanılamayacak, ancak nispi nitelikte bir hukuka aykırılıksa o zaman kullanılabilir. Hukuka aykırılığın nitelendirilmesi ve sınıflandırılması bakımından bir değerlendirme yapan bu görüşe göre, işkence gibi mutlak bir yasağın ihlal edilerek delil elde edilmesi durumunda bu delilden hareketle elde edilen ikincil deliller yargılamada kullanılamayacak, bununla birlikte, hukuka aykırılık bakımından işkence kadar kesin bir yasak bulunmaması durumunda elde edilen ikincil delil kullanılabilir. Bu görüşe hukuka aykırı deliller kullanılarak elde edilen ikincil deliller bakımından ihlal edilen kural ile korunan hukuki değer arasında bir denge kurulması ve orantılı bir şekilde denge aranması gerekmektedir.⁴²

Öte yandan, ikincil delillerin kullanılabilmesi bakımından doktrinde bu delillerin yargılamada kullanılmak yerine bir suç soruşturması başlatılabilmesi bakımından kullanılabilirliği yönünde görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşe göre, ikincil delillerin yargılama konusu suç ya da yeni bir suça ilişkin olup olmadığı arasında bir ayrım yapmak gerekecektir. Hukuka aykırı deliller sayesinde elde edilen ikincil nitelikteki deliller yargılama konusu suça ilişkin iseler kullanılamayacak, ancak yeni bir suça ilişkin iseler bu deliller soruşturma başlatılabilmesi bakımından kullanılabilir.⁴³

³⁹ Dülger, 114

⁴⁰ Şen, 153, Seydi Kaymaz, *Uygulama ve Teoride Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı (Yasak) Deliller*, (Seçkin Yayıncılık 1997) 271, Feridun Yenisey, 'Örgütlü Suçluluk ve Hukuka Aykırı Deliller' (1996) Hukuka Aykırı Deliller Semineri ve Sempozyumu İstanbul Barosu Yayını 156 vd.

⁴¹ Cumhuriyet Şahin, *Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması*, (Yetkin Yayınları 1994) 232, Cumhuriyet Şahin, *Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi*, (Seçkin Yayıncılık 2005) 478, Feridun Yenisey, 'Yasak Yöntemlerle ve Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Deliller' içinde Vural Savaş - Sadık Mollamahmutoğlu (edt.), *Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Yorumu*, (Cilt I Seçkin Yayıncılık 1995) 1239

⁴² Ali Eryılmaz, *Ceza ve Disiplin Hukukunda Hukuka Aykırı Delil* (Hukab Yayınları 2013) 120

⁴³ Pervin Aksoy İpekçioğlu, 'Gözetiminde Alınan İfadenin Önemi ve Delil Değeri' (2008) 57 AÜHFD 51, 65, Öztürk, 'Delil Yasakları' 35

IV. YARGITAY'IN DOKTRİNE YAKLAŞIMI

Yargıtay'ın zehirli ağacın meyvesi doktrinini uygulama noktasında net bir yaklaşım sergilediğini söylemek çok da mümkün değildir. Yargıtay verdiği bazı kararlarında zehirli ağacın meyvesinin zehirli olmayacağı şeklinde yaklaşımlar sergilerken bazı kararlarında ise tam tersi şekilde bu doktrini kabul ettiği görülmektedir. Esas itibarıyla bu doktrinin ifade edildiği sadece iki Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararı bulunmakta olup, ayrıca Yargıtay 11 ve 7 nci ceza daireselerinin birer kararında da bu doktrin dile getirilmektedir. Bunun yanında Yargıtay 19 uncu Ceza Dairesinin 2015 yılında verdiği birçok kararın muhalefet şeklinde bu doktrine atıf yapılmakta ve bu doktrin somut olayda uygulanmadığı için karara muhalif kalındığı belirtilmektedir.

1. Yargıtay'ın doktrini kabul ettiği kararları

Yargıtay 7 nci Ceza Dairesinin 2011 tarihli bir kararında zehirli ağacın meyvesinin de zehirli olduğunun kabul edildiği görülmektedir. Anılan kararda öncelikli olarak sanıklar bakımından verilen iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması tedbirinin hukuka aykırı olduğu belirlenmiştir. Bu tespitten bulunduktan sonra iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması koruma tedbiri kullanılmak suretiyle elde edilen diğer delillerin “zehirli ağacın meyvesi de zehirlidir” doktrini uyarınca her bir suç bakımından ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.⁴⁴

Karara konu somut olayda sanıklar hakkında sahte banka kartı kullanma suretiyle yarar sağlama ve suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçlarından soruşturma başlatılmış ve soruşturma sırasında şüpheliler hakkında iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması koruma tedbirine başvurulmuştur. Açılan kamu davası sonrası yapılan yargılama sonucunda ilk derece mahkemesince suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçlarından beraat kararı, diğer suçlardan ise mahkûmiyet kararı verilmiştir. İlk derece mahkemesi kararında koruma tedbirinin hukuka aykırı olup olmadığı noktasında bir tespitte yer verilmemiş ve bu deliller kullanılmak suretiyle elde edilen ikincil nitelikteki deliller bakımından da herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır. Kararın temyiz incelemesinde Yargıtay 11 inci Ceza Dairesi tarafından iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması koruma tedbirinin hukuka aykırı olduğu tespitine yer verildikten sonra, toplanan diğer delillerin bu bağlamda zehirli ağacın meyvesinin de zehirli olacağı şeklindeki kural uyarınca değerlendirilmemesi gerektiği kanaatiyle ilk derece mahkemesinin kararı bozulmuştur.

Yargıtay'ın zehirli ağacın meyvesinin de zehirli olduğu doktrinin kabul eden ikinci kararı Ceza Genel Kurulu tarafından verilen 17/11/2009 tarihli karardır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu anılan kararında hukuka aykırı aramada elde

⁴⁴ Yargıtay 11. CD. 22.02.2011 E.2010/6505, K.2011/1134 (UYAP karar arama ekranı)

edilen deliller dışındaki diğer delillerin mahkûmiyet için yeterli olup olmadığı sorununu çözmeye çalışmıştır. Kararda sanık hakkında yapılan aramanın hukuka aykırı olduğu vurgulanmış, hem Yargıtay dairesince hem de itirazda bulunan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca bunun kabul edildiği ifade edilmiştir. Kararda zehirli ağacın meyvesinin de zehirli olduğu doktrini bakımından doktrindeki bazı yazarların görüşüne yer verilmiş ve somut olay bakımından bu doktrin uygulanması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun yanında hukuka aykırı bir şekilde gerçekleştirilen arama neticesinde sanığın suçu ikrar etmiş olması durumunda bu ikrarın özgür iradeye dayanmış olduğunun kabul edilemeyeceği belirtilmiştir. Görüldüğü gibi Genel Kurulca hukuka aykırı delil kullanılmak suretiyle elde edilen bir delilin hukuka uygun yollarla elde edilmiş olsa dahi yargılamada kullanılmasının mümkün olmadığı ve hükme esas alınamayacağına karar verilmiştir.⁴⁵

2. Yargıtay'ın doktrini kabul etmediği kararları

Yargıtay 19 uncu Ceza Dairesinin 2015 yılında verdiği birçok kararda zehirli ağacın meyvesi doktrinine atıf yapıldığı görülmektedir. Hal bu olmakla birlikte, kararlarda doktrine atıf yapılan kısım muhalefet şerhi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kararlarda çoğunluğun görüşünde bu doktrine atıf yapılmamakta ve bu doktrin uygulanması gerektiği yönünde bir ifadeye yer verilmemektedir. Bu kararlardan birinde, hukuka aykırı arama kararından sonra sanığın ikrarının hukuka aykırı aramada elde edilen suça konu eşyadan kaynaklandığı yaklaşımı reddedilmiş ve sanığın ikrarının mahkûmiyete konu edilebileceği ifade edilmiştir. Karara muhalif kalan bir Yargıtay üyesi karşı oy gerekçesinde, sanığın ifade ve sorgusu sırasında hukuka aykırı olarak yapılan arama sonucunda bulunan suç eşyasına ilişkin arama zabıtlarının önüne konulmak suretiyle köşeye sıkıştırılarak baskı altında itirafta bulunduğunu ve bu bağlamda zehirli ağacın meyvesinin de zehirli olacağının kabul edilmesi gerektiğini savunmuşken, Daire bu görüşe katılmayarak oçokluğuyla sanığın mahkumiyet kararının onanması yönünde karar vermiştir.⁴⁶

Yargıtay 7 nci Ceza Dairesinin 2010 tarihli bir kararında ise sanığın iş yerinde yapılan aramanın hukuka aykırı olması karşısında sanığın ifadesinin hükme esas alınamayacağı yönünde iki üyenin muhalefet şerhi kaleme aldığı görülmektedir. Karara konu olayda sanığın iş yerinde hukuka aykırı bir şekilde arama yapılmış ve bir firmaya ait izinsiz çoğaltılmış bir eserin nüshaları bulunmuştur. Yerel mahkeme tarafından sanık hakkında iddia edilen suç bakımından fiilin idari para cezasını gerektirdiği değerlendirilmek suretiyle görevsizlik kararı verilmiştir. Kararın katılanlar tarafından temyiz edilmesi üzerine Yargıtay tarafından yapılan

⁴⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 17.11.2009 E.2009/7-160, K.2009/264 (UYAP karar arama ekranı)

⁴⁶ Yargıtay 19. CD. 09.11.2015. E.2015/12122, K.2015/6823 (UYAP karar arama ekranı)

incelemede işlendiği iddia olunan fiilin suç oluşturduğu tespiti yapılmasına rağmen, aramanın hukuka aykırı olup olmadığı ve arama sonrasında elde edilen delillerin hükme esas alınıp alınamayacağı yönünde bir değerlendirme yapılmamıştır. İki üye tarafından kaleme alınan karşı oy gerekçesinde, hukuka aykırı olarak elde edilen delillerle sanığın mahkumiyetine karar verilemeyeceği ifade edilmiştir.⁴⁷

Yargıtay'ın zehirli ağacın meyvesinin zehirli olduğu doktrinini açık bir şekilde reddettiği en önemli kararı Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 2005 tarihli kararıdır. Genel Kurul kararına esas alınan olayda hukuka aykırı bir şekilde yapılan aramada sanığın evinin damında 50 kök hint keneviri ele geçirilmiş ve sanık suçunu ikrar etmiştir. İlk derece mahkemesince sanık hakkında yapılan yargılama sonucunda mahkûmiyet kararı verilmesine rağmen Yargıtay 7 nci Ceza Dairesi tarafından 2005 yılında hukuka aykırı şekilde elde edilen delilin hükme esas alınmayacağı ve başkaca delille desteklenmeyen soyut ikrarın mahkumiyet için yeterli olmadığı gerekçesiyle karar bozulmuştur. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca ikrarın sanığın özgür iradesine dayandığı ve sanığın suçunun sabit olduğu gerekçesiyle karar Yargıtay Ceza Genel Kuruluna taşınmıştır. Genel Kurul sanığın evinde yapılan aramanın hukuka aykırı olduğunu kabul ettikten sonra, bu aramada elde edilen delillerin ve düzenlenen ekspertiz raporunun hükme esas alınmasının doğru olmadığı tespitinde bulunmuştur. Bununla birlikte Genel Kurul sanığın ikrarı bakımından yaptığı değerlendirmede, ikrarın mahkûmiyete esas alınabileceği yönünde karar vermiştir. Genel Kurul bu hususu “...hakkındaki ihbar üzerine başlatılan soruşturma ve kovuşturma evrelerinde sanığın ihbarla uyumlu ve hayatın olağan akışına da uygun düşen özgür ve samimi ikrarı karşısında, uyuşturucu madde elde etmek amacıyla izinsiz hint keneviri ekme suçu sübuta ermiştir.” şeklinde ifade etmiştir.⁴⁸

V. BÖLGE ADLİYE MAHKEMELERİNİN TUTUMU

Ceza muhakemesi sistemimizde içtihat hukukunun gelişimi bakımından 20 Temmuz 2016 tarihinde faaliyete başlayan bölge adliye mahkemeleri de önemli bir yere sahiptir. Bu bakımdan bölge adliye mahkemelerinin zehirli ağacın meyvesi doktrinine yaklaşımının ortaya konulması da yerinde olacaktır. Doktrin in uygulanması bakımından bölge adliye mahkemelerinde de Yargıtay'da olduğu gibi birbirinden farklı kararlar verilebildiği görülmektedir. İstinaf tarafından verilen bazı kararlarda zehirli ağacın meyvesi doktrini kabul edilirken bazı kararlarda bu doktrini kabul ederek karar veren ilk derece mahkemesi kararları bozulabilmektedir.

⁴⁷ Yargıtay 7. CD. 24.02.2010 E.2007/10087, K.2010/6022 (UYAP karar arama ekranı)

⁴⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 29.11.2005 E.2009/7-144, K.2005/150 (UYAP karar arama ekranı)

Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 8. Ceza Dairesi vermiş olduğu bir kararında, hukuka aykırı iletişim tespit tutanaklarının delil olarak kabul edilemeyeceği tespiti yaptıktan sonra “*zehirli ağacın meyvesinin de zehirli olacağı kuralı gereğince her bir suç bakımından mevcut diğer delillerin durumu da değerlendirilerek sonucuna göre sanığın hukuki durumunun takdir ve tayini gerektiğinin gözetilmemesini*” demek suretiyle doktrinin uygulanmasını kabul etmiştir.⁴⁹ Bununla birlikte, Diyarbakır Bölge Adliye Mahkemesi 5. Ceza Dairesi zehirli ağacın meyvesi doktrinini kabul etmemiş ve sanık hakkında beraat kararı veren ilk derece mahkemesi kararını mahkûmiyet kararı verilmesi gerekçesiyle bozmuştur.⁵⁰ Karar gerekçesinde her ne kadar doktrin bakımından bir değerlendirme yapılmamışsa da mahkûmiyet kararı verilmesi yönünde görüş belirtilmesi doktrinin uygulanmaması yönünde tavır takınıldığının bir göstergesidir.

VI. AİHM’İN DOKTRİNE YAKLAŞIMI

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) zehirli ağacın meyvesi doktrinine yaklaşımını tespit için öncelikle deliller ve delillerin değerlendirilmesi konusuna yaklaşımını incelemek gerekir. AİHM’in delillerin değerlendirilmesi veya değerlendirilme dışı bırakılmasına ilişkin kararları incelendiğinde bu noktada konuyu ulusal makamların takdirine bıraktığı görülmektedir.⁵¹ Mahkeme hukuka aykırı delilin kullanılıp kullanılmamasını değerlendirme bakımından da kendisini görevli görmemekte ve bu hususlarda da değerlendirmeyi ulusal makamlara bırakmaktadır.⁵²

Mahkeme sadece adil yargılanma hakkı bağlamında konuyu ele almakta ve Sözleşmenin koruduğu hak ve özgürlükleri ihlal etmiş olmadıkça delillerin değerlendirilmesi ya da değerlendirme dışı bırakılması hususuna girmemektedir.⁵³

⁴⁹ Ankara BAM 8. CD. 15.06.2017 E.2017/686, K.2017/965 (UYAP karar arama ekranı)

⁵⁰ Diyarbakır BAM 5. CD. 22.10.2020 E.2019/226 K.2020/1420 (UYAP karar arama ekranı)

⁵¹ Örs ve Diğerleri v Türkiye, Başvuru no. 46213/99 (AİHM, 20.06.2006) (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihat Veri Tabanı) Mahkeme Kararında “*AİHM, delillerin ikamesinin öncelikle iç hukuk kuralları ile ilgili olduğunu ve toplanan delilleri değerlendirme görevinin ilke olarak ulusal mahkemelere ait olduğunu hatırlatmaktadır.*” demek suretiyle ceza yargılamaları bakımından deliller ve delillerin değerlendirilmesi noktasında tavrını açıkça belli etmiştir.

⁵² Allan v Birleşik Krallık, Başvuru no. 48539/99 (AİHM, 5.12.2002) (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihat Veri Tabanı) Mahkeme bu konudaki görüşünü “*İlke olarak, belirli delil türünün - örneğin, hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin - kabul edilebilir olup olmayacağına veya aslında başvuruçunun suçlu olup olmadığına karar vermek Mahkemenin görevi değildir.*” şeklinde ifade etmiştir.

⁵³ Brandie Gasper, ‘Examining the Use of Evidence Obtained Under Torture: The Case of the British Detainees May Test the Resolve of the European Convention in the Era of Terrorism’ (2005) 21 American University International Law Review 277, 284-285.

Mahkeme bu noktada yargılamanın bir bütün olarak diğer bir ifadeyle tamamının adil olup olmadığını değerlendirme konusu yapmakta ve yargılamanın bir bütün olarak adil yapıp yapılmadığı sorusunun cevabını bulmaya çalışmaktadır.⁵⁴

Mahkemenin delillerin değerlendirilmesi noktasında temel ve yol gösterici kararlarından biri Gäfgen – Almanya kararıdır. Mahkeme bu kararında Sözleşmenin 19 uncu maddesi gereğince kendi görevinin Sözleşmeci Devletlerin Sözleşmeye karşı üstlendikleri taahhütleri yerine getirmelerini sağlamak olduğunu hatırlatmakta ve yargılamayı yapan mahkeme tarafından yapılan maddi ve hukuki hataların Sözleşmenin koruduğu hak ve özgürlükleri ihlal etmiş olmadıkça görevi kapsamında olmadığını ifade etmektedir. Mahkeme kararında ayrıca Sözleşmenin delillerin kabul edilebilirliği konusunda bir hüküm getirmediğini belirterek konunun ulusal hukukta çözülmesi gerektiği noktasında görüş beyan etmektedir.⁵⁵

Mahkemenin yukarıda da belirtildiği üzere delillerin değerlendirilmesi noktasında hukuka aykırılıktan ziyade iki husus üzerinde durduğu söylenebilir. Birincisi Sözleşmeye aykırılık, ikincisi ise yargılamanın adilliyetidir. Mahkemeye göre Sözleşmeye her aykırılık yargılamanın adil olmadığı sonucunu kendiliğinden doğurmayacaktır.⁵⁶

Mahkeme her ne kadar delillerin değerlendirilmesi ve değerlendirme dışı bırakılması noktasında kendisinin görevli olmadığını belirtse de, konuya ilişkin kararları incelendiğinde Mahkemenin tutumunun ne şekilde tezahür ettiğinin belirlenmesi mümkün olabilecektir. Diğer bir ifadeyle, mahkemenin delillerin değerlendirilme dışı bırakılması ya da bırakılmaması durumunda adil yargılama hakkının ihlal edildiği veya edilmediği yönündeki kararları, Mahkemenin görüşünün ne olduğunun tespit edilmesine yarayacaktır. Bu noktada Mahkemenin bazı kriterler geliştirdiği söylenebilir. Yargılama konusu suçun ciddiyeti, iddia edilen suç bakımından sanığı koruyucu başkaca tedbirler olup olmadığı, delilin başkaca delillerle desteklenip desteklenmediği, delilin ana delil olup olmadığı gibi kriterler geliştiren Mahkeme, bu kriterleri yargılamanın adilliyeti ve delillerin değerlendirilmesi ya da değerlendirilme dışı bırakılması gerekip gerekmediğinin tespitinde kullanmaktadır.⁵⁷

⁵⁴ Jalloh v Almanya, Başvuru no. 54810/00 (AİHM, 11.06.2006) (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihat Veri Tabanı) Mahkeme kararında bu konudaki görüşünü “*Cevaplanması gereken soru, kanıtların elde edilme şekli de dâhil olmak üzere yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığıdır.*” şeklinde ifade etmiştir.

⁵⁵ Gäfgen v Almanya, Başvuru no. 22978/05 (AİHM, 1.6.2010) (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihat Veri Tabanı)

⁵⁶ , Ana Maria Torres Chedraui, ‘An Analysis of the Exclusion of Evidence Obtained in Violation of Human Rights in Light of the Jurisprudence of the European Court of Human Rights’, (2010-2011) 15 Tilburg Law Review 205

⁵⁷ Chedraui, 209-210

AİHM ceza yargılaması bağlamında delillerle ilgili olarak adil yargılanma hakkının ihlali bakımından tarafların delillerden bilgi sahibi olmalarını ve bunlara karşı görüşlerini kolaylıkla bildirebilmeleri gerektiğini ifade etmektedir.⁵⁸ Ruiz-Mateos/İspanya Kararında Mahkeme çekişmeli yargılanma hakkından bahsedebilmek için delillerin her iki taraf açısından da ulaşılabilir olması gerektiğine vurgu yapmıştır.⁵⁹ Bunun yanında mahkemenin bazı hallerde üzerinde durduğu bir diğer konu da delillerin ispat gücü noktasında kendisini göstermektedir. Delillerin somut olayın ispatı bakımından değerini ifade eden ispat gücü⁶⁰ bir sınırlama olmaksızın delillerin serbestçe takdiri noktasında kendini göstermektedir. AİHM ispat gücünü genel itibarıyla delilin güvenilirliği noktasında ele almakta ve genellikle ulusal makamların takdir hakkı olduğu gerekçesiyle konuya çok da girmemektedir.⁶¹ Mahkeme Sözleşmenin 6 ncı maddesi bağlamında delilin güvenilirliği iddialarını dördüncü derece mahiyetinde kabul ederek reddetmektedir.⁶² Bununla birlikte, Mahkeme zaman zaman Lisica Hırvatistan ve Laska ve Lika Arnavutluk kararlarında olduğu gibi delilin elde edilmesinden kaynaklanan bir takım nedenlerle delillerin güvenilir olmadığına da hükmedebilmektedir.⁶³

Mahkemenin tutumunu belirlemek için Sözleşmenin 3 üncü maddesinde yer alan işkence ve insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yasağına değinmek gerekmektedir. Sözleşmenin 3 üncü maddesine aykırı davranılmak suretiyle bir delil elde edilmesi durumunda Mahkeme yargılamanın hakkaniyetine ilişkin olarak ciddi sorular ortaya çıkacağını düşünmektedir.⁶⁴ Bunun yanında Mahkemenin Sözleşmenin 3 üncü maddesinin ihlal edilerek delil elde edilen bir yargılamanın otomatik olarak adil olmadığı yönünde tavır sergilediği söylenebilecektir.⁶⁵

Bu noktada Sözleşmenin 3 üncü maddesinin ihlaliyle elde edilen dolaylı delillerin yargılamaya etkisi bakımından Mahkemenin tutumunu belirlemekte

⁵⁸ Vuslat Dirim, ‘Ceza Yargılamasında Adil Yargılama İlkesi (Dava Süresi – Aleniyet – Şüpheli ve Sanık Hakları)’ (2014) 3 Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi 161.

⁵⁹ Ruiz-Mateos v İspanya, Başvuru no. 12952/87 (AİHM, 23.06.1993) (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihat Veri Tabanı)

⁶⁰ Doğan Gedik, ‘Ceza Muhakemesinde Hakim Delilleri Değerlendirme Serbestliği (CMK m.217)’ (2019) 21 D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan 913, 945-946

⁶¹ Dovydas Vitkauskas Grigoriy Dikov, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Korunması Uygulamaları İçin El Kitabı* (Avrupa Konseyi 2018) 112

⁶² Vitkauskas/Dikov, 113

⁶³ LISICA v Hırvatistan, Başvuru no. 20100/06 (AİHM, 25.02.2010) (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihat Veri Tabanı), Laska ve Lika Arnavutluk Başvuru no. 12315/04 17605/04 (AİHM, 20.04.2010) (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihat Veri Tabanı)

⁶⁴ Göçmen v Türkiye Başvuru no. 72000/01 (AİHM, 17.10.2006), (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihat Veri Tabanı)

⁶⁵ Chedraui, 214

fayda bulunmaktadır. Mahkeme Sözleşmenin 3 üncü maddesinin ihlali bakımından dolaylı delillerle ilgili olarak işkence ile insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele arasında bir ayrıma gitmektedir. Mahkemeye göre işkence kullanılmak suretiyle bir delil elde edilmesi durumunda delilin birincil ya da ikincil niteliğine bakılmaksızın yargılamanın adilliği otomatik olarak etkilenecektir.⁶⁶ Levinta-Moldova kararında Mahkeme “...işkence sonucunda elde edilen ifadelerin ceza yargılamasında delil olarak kullanılmasının, delillerin kabulünün başvuranın mahkûmiyetini sağlamada belirleyici olup olmadığına bakılmaksızın, yargılamayı tamamen haksız kıldığını tespit etmiştir.” demek suretiyle işkence sonrasında elde edilen deliller bakımından birincil ya da ikincil diye bir ayırım yapmadığını göstermiştir.⁶⁷ Kötü muamele bakımından ise Mahkemenin kötü muamele sonucunda elde edilen deliller bakımından otomatik bir adil yargılanma hakkı ihlali gördüğü söylenemeyecektir. Yukarıda belirtildiği üzere Gäfgen – Almanya kararında Mahkeme başvurucuya yapılan muamelenin insanlık dışı muamele oluşturacak kadar ağır olduğu, işkence düzeyine varmadığı tespitini yaptıktan sonra Sözleşmenin 6 ncı maddesi bağlamında adil yargılanma hakkının ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.⁶⁸

Delilin elde edilme veya değerlendirilmesiyle ilgili olarak AİHM’in üzerinde durduğu bir diğer konu da “entrapment” olarak ifade edilen “tuzağa düşürme” halidir.⁶⁹ Bu tür durumlarda Mahkeme, Khudobin Kararında olduğu gibi tuzağa düşürülme yöntemi kullanılmak suretiyle elde edilen delillerin değerlendirilmeye alınmayacağına hükmetmiştir.⁷⁰

⁶⁶ John Jackson, ‘Human Rights, Constitutional Law and Exclusionary Safeguards in Ireland’ içinde Roberts, Paul ve Jill Hunter (edt.) *Criminal Evidence and Human Rights Reimagining Common Law Procedural Traditions* (Hart Publishing: Oxford ve Portland, Oregon, 2012) 137

⁶⁷ Levinta v Moldova Başvuru no. 17332/03 (AİHM, 16.11.2008) (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihat Veri Tabanı)

⁶⁸ AİHM’in kararına konu somut olayda, başvurucuya kötü muamelede bulunulmak suretiyle ifadesi alınmış ve öldürdüğü kişinin cesedinin yeri tespit edilmiştir. Başvurucu hakkında yapılan yargılamada ceset ve cesede yapılan otopsi sonrası hazırlanan rapor delil olarak kullanılmıştır. Bunun yanında yargılamada başvurucunun cesede ilişkin delillerin kullanılmayacağı yönündeki itirazları mahkeme tarafından reddedilmiştir. Bu bağlamda AİHM’in somut olayda adil yargılanma hakkının ihlal edilmediği yönündeki karar vermesinden zehirli ağacın meyvesi doktrini bu olay bakımından kabul etmediği anlaşılmaktadır. Mahkeme her ne kadar kötü muamele sonrası elde edilen delillerin kullanılabilmesi noktasında açık bir ifade kullanmasa da, görüşünü “...başvurucuya ilgili olayın özel koşulları içinde, insanlık dışı muamele vasıtasıyla ifade alınmasından sonra toplanan söz konusu maddi delillerin dışlanması talebinin reddedilmesinin, başvurunun mahkûmiyeti ve cezası üzerinde bir etkisi bulunmadığı sonucuna varmaktadır.” şeklinde açıklamıştır.

⁶⁹ Terimsel anlamda tuzağa düşürme bakımından “polis kışkırtması” gibi farklı ifadeler de kullanılabilir. Bununla birlikte bu ifadeler bakımından temel bir takım farklılıklar bulunduğu da açıktır. Vitkauskas/Dikov, 88

⁷⁰ Khudobin v Rusya, Başvuru no. 59696/00 (AİHM, 26.01.2007) (Avrupa İnsan Hakları

VII. MUKAYESELİ HUKUKTA ZEHİRLİ AĞACIN MEYVESİ DOKTRİNİNİN UYGULAMASI

Birçok eserin mukayeseli hukuka ilişkin bölümleri incelendiğinde genellikle benzer ülkelerin ele alındığı görülmektedir. Avurapa’da genellikle Almanya ve Fransa gibi nüfus itibarıyla büyük ülkelerin uygulamaları irdelenmekte, bunun yanında Amerika’ya ek olarak bazı eserlerde İngiltere’ye de yer verilmektedir. Makalede İsrail, Hollanda, Kanada ve Hindistan’ın seçilme nedeni farklı ülke uygulamalarını görebilmek ve makalenin bu yönüyle daha zengin olmasını sağlamak adına. Alışılmışın dışına çıkılarak farklı ülke uygulamalarının irdelenmesinin yerinde olacağı düşüncesiyle bu ülkeler seçilmiş, ülkelerin farklı coğrafyadan ve farklı hukuk kültürlerinden olmasına da özen gösterilmiştir.

1. Kanada örneği

Mukayeseli hukukta zehirli ağacın meyvesi doktrininin uygulanması bakımından genelde konunun türemiş deliller bağlamında ele alındığı görülmektedir. Kanada ceza muhakemesi sisteminde hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin kabul edilemezliği, her ne kadar öncesinde tamamen dışarıda tutulduğu söylenemezse de, 1982 tarihli Kanada Anayasasının (Kanada Haklar ve Özgürlükler Şartı’nın - Canadian Charter of Rights and Freedoms) yürürlüğe girmesiyle belirginleşmiştir.⁷¹ Anayasanın yürürlüğe girmesinden önce Kanada’da mahkemeler delilin nasıl elde edildiğinden ziyade güvenilirliği üzerinde durmaktaydı. Örneğin Ontario Bölge Mahkemesi R. v. St. Lawrence kararında sonradan elde edilen delillerle doğrulanan irade dışı itirafın yargılamada kabul edilebilir olduğuna karar vermişti.⁷²

Kanada’da zehirli ağacın meyvesi doktrini kabul edilmekte⁷³ ve bu doktrin bakımından mahkemeler genellikle türemiş delil kavramını kullanmaktadır. Bu tür delillerin kabul edilebilirliği noktasında Kanada’da iki durum karşımıza çıkmaktadır. Birinci durum ilk delilin Anayasadaki hakların ihlali nedeniyle hukuka aykırı olarak elde edilmesi bağlamında, ikincisi ise Anayasanın 13 üncü maddesi ile Delil Kanununun⁷⁴ 5 inci maddesi kapsamında tanığın kendisi

---

Mahkemesi İçtihat Veri Tabanı), Davaya konu somut olayda gizli bir polis ajanı başvurandan eroin almak istediğini söylemiş ve para karşılığında başvuranın polise eroin satması üzerine başvuran kendisini bekleyen polisler tarafından yakalanmıştır. Mahkeme Kararında Ulusal hukukun Devlet görevlilerince kışkırtma sonucu elde edilen delillerin kullanılmasına müsamaha göstermemesi gerektiğini ifade etmiştir.

⁷¹ Mark D. Wiseman, ‘The Derivative Imperative: An Analysis of Derivative Evidence in Canada’, (May 1997) 39 Criminal Law Quarterly 435, 436

⁷² Kersi B Shroff and Stephen F. Clarke, *Admissibility of Illegally Obtained Evidence: A Comparative Analysis of the Laws of England, Scotland, Ireland, Canada, Australia, and New Zealand*, (Library of Congress Law Library 1981) 31

⁷³ Dülger, 124.

⁷⁴ Canada Evidence Act. 1985

aleyhine beyanda bulunmaya zorlanamayacağı hükmüne aykırılık noktasında kendini göstermektedir.⁷⁵

Kanada Anayasası Anayasaya aykırı elde edilen deliller bakımından açık bir düzenleme içermektedir. Anayasanın 24 üncü maddesinin ikinci fıkrası bir mahkemenin, delillerin Anayasa ile güvence altına alınan herhangi bir hak veya özgürlüğü ihlal eden veya reddeden bir şekilde elde edildiği sonucuna varması durumunda, tüm koşullar göz önünde bulundurularak, yargılamalarda kabul edilmesinin adaletin idaresinin itibarını zedeleyeceği tespit edilmesi halinde delillerin yargılamada kullanılmayacağı hükmünü içermektedir.⁷⁶ Görüldüğü üzere Anayasanın bu maddesinde delillerin hangi şartlar altında yargılamada kullanılmayacağı açık bir şekilde ifade edilmiştir. Maddeye göre delillerin kullanılmaması için Anayasada güvence altına alınan bir hakkın ihlaliyle elde edilmesi gerekecek ve bu ihlal neticesinde delilin yargılamada kullanılmasının yargılamanın adillliğini etkilemesi gerekecektir. İhlal ile adil yargılanmanın etkilenmesi arasında bir nedensellik kurulması gerekecektir.⁷⁷

Maddenin yürürlüğe girmesinin ardından Kanada Yüksek Mahkemesinin hukuka aykırı delillerin yargılamada kullanılmasıyla ilgili önemli kararları, 1985 yılında R. v. Therens⁷⁸ ve 1988 yılında R. v. Strachan kararları olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁹ Anayasanın ihlal edilerek elde edilen delillerin yargılamada kullanılması bakımından bu iki davada iki farklı yönde karar verilmiştir. R. v. Therens Kararında Yüksek Mahkeme Anayasanın ihlal edilmesi suretiyle elde edilen delillerin kullanılmayacağına hükmederken, Anayasanın güvence altına aldığı bir hak veya özgürlüğün ihlalinden elde edilen delilden neyin kastedildiği sorusuna değinmiştir.⁸⁰ Strachan Kararında ise Yüksek Mahkeme, sanığın yakalama sırasında hakları düzenleyen Anayasanın 10 uncu maddesinin⁸¹ ihlal edilmesinin ardından evinde ele geçirilen uyuşturucu maddenin yargılamada kullanılabilmesine hükmetmiştir. Karara konu somut olayda, bir arama kararına istinaden evinde arama yapılan sanığın avukat hakkının kullandırılmaması nedeniyle ele geçirilen uyuşturucunun davada delil olarak kabul edilemeyeceği

⁷⁵ Wiseman, 437

⁷⁶ Kanada Anayasası madde 24/2

⁷⁷ Sidney N. Lederman, Alan W. Bryant, Michelle K. Fuerst, *The Law of Evidence in Canada*, (5th ed, LexisNexis 2018) 399

⁷⁸ Eileen Skinnider, 'Improperly or Illegally Obtained Evidence: The Exclusionary Evidence Rule in Canada', (December 2005) International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy 1, 25

⁷⁹ Wiseman, s.440.

⁸⁰ Julianne P. Arfeit, 'A Triumph of Liberalism: The Supreme Court of Canada and The Exclusion of Evidence' (2002) 40 Alberta Law Review 299, 318

⁸¹ Kanada Anayasasının 10 uncu maddesi yakalama ve gözaltı kenar başlığı taşımakta olup, maddede yakalama ve gözaltı bakımından kişilerin hangi haklarının olduğu düzenlenmektedir.

iddiası yer almaktadır.⁸² Kararda Anayasanın 24 üncü maddesinin bakımından somut olaydaki ihlalin niteliği değerlendirme konusu yapılmış ve ele geçirilen uyuşturucu maddelerin delil olarak kullanılması gerektiğine hükmedilmiştir.⁸³

Kanada Yüksek Mahkemesinin hukuka aykırı delil kullanılmak suretiyle elde edilen türev delillerin yargılamada kullanılıp kullanılmayacağıyla ilgili olarak R v Burlingham davası da önemli bir yer tutmaktadır. Davada cinayetle suçlanan sağın avukatı olmadan alınan ifadesinde cinayeti işlediği silahın yerini söylemesi üzerine Anayasada düzenlenen avuktan yararlanma hakkının ihlal edilmesi nedeniyle, delilin davada gerekli olduğunu kabul etmekle birlikte, türemiş delil niteliğindeki silah ve ifadenin yargılamada kabul edilmesinin adalet idaresinin itibarını zedeleyebileceğini kaydetmek suretiyle kullanılamaz olduğuna hükmetmiştir.⁸⁴ Kanada Yüksek Mahkemesinin delillerin dışlanması bakımından 1982 yılından 2004 yılına kadar verdiği yetmiş dört kararda somut olaya göre delilin kabul edilmesine ya da yargılamada kullanılmamasına hükmettiği görülmektedir.⁸⁵

2. İsrail uygulaması

İsrail zehirli ağacın meyvesi doktrinini kabul edilmediği bir ülkedir. İsrail’de hukuka aykırı elde edilen delillerle ilgili olarak aslında ana aktör İsrail Yüksek Mahkemesidir.⁸⁶ Her ne kadar zorla elde edilen itiraf,⁸⁷ yasadışı dinleme yoluyla

⁸² R. v. Strachan [1988] Supreme Court of Canada 19749 [1988]

⁸³ James Stribopoulos, ‘Lessons from the Pupil: A Canadian Solution to the American Exclusionary Rule Debate’ (1999) 22 Boston College International & Comparative Law Review 77, 124-125. Mahkeme gerekçesinde aramanın hukuka uygun bir arama kararına dayandığına vurgu yapmıştır. Mahkemeye göre sanığın avukat hakkının ihlal edilmesi sanığın yakalanmasından, suçla ilgili eşyaların ele geçirilmesinden ve diğer iki kişi olay yerinden ayırdıktan sonra gerçekleşmiştir. Bu noktada sanığın avukatının aramasının engellenmesinde herhangi bir neden de bulunmamaktadır. Ancak mahkemeye göre aramada ele geçirilenlerle avukatla görüşme hakkının ihlali arasında herhangi bir bağ bulunmamaktadır.

⁸⁴ Skinnider, 15

⁸⁵ Skinnider, 25-26, Mahkeme bu kararlarında kimi zaman delilleri dışlamanın bir yanda gerçeğin çıkarları ile diğer yanda yargı sisteminin bütünlüğü arasında bir dengeyi temsil edeceği gerekçesiyle delilin kabul edilmesine karar verirken (R. v. Simmons, 1988), bazı kararlarında sistemin itibarına delillerin kabul edilmesinin mi yoksa dışlanmasının mı daha iyi hizmet edeceğini irdelemiştir. Mahkemeye göre delillerin dışlanmasından kaynaklanabilecek herhangi bir itibarsızlığı dikkate almak gerekecektir. (R. V. Collins 1987) Bunun yanında Mahkemenin başkaca seçeneklerin varlığı nedeniyle delillerin dışlanması gerektiği kanaatine vardığı kararlar da bulunmaktadır. (R. v. Feeney 1997)

⁸⁶ Mohammed Saif and Alden Wattad, ‘Did God say, ‘You shall not eat of any tree of the garden?’” Rethinking the “Fruits of the Poisonous Tree” in Israeli Constitutional Law’, (2005) Oxford University Comparative Law Forum, <https://ouclf.law.ox.ac.uk/did-god-say-you-shall-not-eat-of-any-tree-of-the-garden-rethinking-the-fruits-of-the-poisonous-tree-in-israeli-constitutional-law/> (Erişim tarihi: 11.01.2021)

⁸⁷ Evidence Ordinance m.12

elde edilen deliller⁸⁸ ve özel hayatın gizliliğini ihlal ederek elde edilen deliller⁸⁹ bakımından özel yasal düzenlemeler bulunsa da konu esasen Yüksek Mahkeme içtihatlarıyla şekillenmektedir.

İsrail Yüksek Mahkemesinin 2006 tarihli Issacharov kararı zehirli ağacın meyvesi bakımından ülkedeki önemli içtihatlardan biridir.⁹⁰ Aslında karara konu somut olayda mahkeme birincil nitelikteki delillerin değerlendirilmesi meselesiyle ilgilenirken, hukuka aykırı delil sayesinde elde edilen ikincil nitelikteki deliller bakımından da görüş bildirmiştir.⁹¹ Mahkeme kararında zehirli ağacın meyvesi doktrini açıkça reddetmesine rağmen, bu durumun türetilmiş delillerin dışlanması seçeneğini ortadan kaldırmayacağını ifade etmiştir.⁹²

Farhi v. İsrail Devleti davası, İsrail Yüksek Mahkemesinin, türev delillerin kabul edilebilirliği ile ilgili olarak karşılaştığı ilk davadır.⁹³ Bu kararda Yüksek Mahkeme Issacharov'daki kararı tutarlı olarak, "zehirli ağacın meyveleri" doktrini reddettiğini kabul etmesi doğrultusunda, türetilmiş kanıtların genel bir kural olarak yargılamada kabul edilebilir olması gerektiğine hükmetmiştir. Bununla birlikte Mahkeme, türetilmiş kanıtların her zaman dışlanmadan muaf olmayacağını da ifade etmiştir.⁹⁴ Karara konu somut olayda Farhi'ye, dört nitelikli cinsel saldırı suçu isnat edilmektedir. Bu suçlar bakımından hakkındaki en önemli delil bir cinayet soruşturması sırasında Farhi'den alınan tükürük örneğinden elde edilen DNA profilidir.

Farhi bir cinayet soruşturması kapsamında gönüllü olarak örnek vermiş ve polis, numuneyi almadan önce, örneğin söz konusu cinayetin soruşturulması dışında herhangi bir amaç için kullanılmayacağını Farhi'ye bildirmiştir. Cinayet soruşturması kapsamında Farhi'nin DNA profilinin cinayet mahallinde bulunan DNA ile eşleşmediği anlaşılmıştır. Daha sonra yürütülen nitelikli cinsel saldırı soruşturması kapsamında olay yerinde ele geçirilen sperm örneklerinin DNA analizinde, spermin Farhi'nin DNA'sıyla uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Bu işlem yapılırken Farhi'nin cinayet soruşturması kapsamındaki DNA profili kullanılmıştır. Bunun üzerine Farhi yakalanmış ve kendisinden DNA örneği alınmak istenmiştir. Reddetmesi üzerine de evindeki sigara izmaritinden bilgisi dışında örnek alınmıştır. Nitelikli cinsel saldırı soruşturması kapsamında Farhi

⁸⁸ Secret Monitoring Law m.13

⁸⁹ The Privacy Protection Act of 1981 m.32.

⁹⁰ Issacharov v. Chief Military Prosecutor, [2006] Israel Supreme Court 61(1) [2006] 461

⁹¹ Yuval Merin, 'Lost Between the Fruits and The Tree: In Search of a Coherent Theoretical Model for The Exclusion of Derivative Evidence', (Spring 2015) 18 New Criminal Law Review 273, 287

⁹² Binjamin Blum, 'Exclude Evidence You Exclude Justice'? A Critical Evaluation of Israel's Exclusionary Rule After Issacharov' (2010) 16 Southwestern Journal of International Law 385, 403

⁹³ Merin, 288

⁹⁴ Merin, 288

aleyhine olan esas delil sigara izmaritinden alınan bu DNA örneğiydi. Farhi suçlamaları reddetmiş ancak savcılık, Farhi'nin cep telefonunun, suçların işlendiği sırada olay mahallinin yakınında bulunduğunu gösteren cep telefonu izleme verilerini mahkemeye delil olarak sunmuştur. Bölge Mahkemesi, Farhi'nin DNA kanıtlarının dışlanması ve delil olarak kullanılmaması yönündeki talebini reddetmiş ve mahkûmiyetine karar vermiştir. Kararın temyiz edilmesi üzerine Yüksek Mahkeme Farhi'ye ilk DNA örneğini cinayet soruşturması dışında herhangi bir amaçla kullanmama sözünün Arama Kanunu ve 1981 tarihli Özel Hayatın Korunması Kanununa aykırı olduğunu belirttiikten sonra, bu hususu sanığın haklarının ihlal edildiği noktasında değerlendirmeye aldığını ifade etmiştir. Buna göre Mahkeme, delillerin dışlanıp dışlanmaması gerektiğini incelemeye başlamıştır. Mahkeme, cinayet soruşturması sırasında elde edilen ilk DNA örneğini birincil delil, geri kalan delilleri türev olarak sınıflandırmıştır.

Mahkeme, Farhi'ye verilen sözün ihlali olmasaydı hiçbir kanıtın bulunamayacağına ve bu nedenle, ilk DNA örneğinin kabulünün, onun adil yargılanma hakkına önemli ölçüde ve gereksiz yere zarar vereceği sonucuna varmıştır. Bununla birlikte birincil DNA örneğinin dışlanması gerektiğine hükmetmiştir. Bu noktada Yüksek Mahkeme türev delillerin yargılamada kullanılıp kullanılmayacağı sorusunun cevabını araştırmaya başlamıştır. Mahkeme, türetilmiş delillerle ilgili temel endişenin, birincil kanıtla olan bağlantısı olduğu tespitini yaptıktan sonra, birincil nitelikteki dışlanan delille türev delil arasındaki nedensel bağlantı ne kadar güçlüyse, birincil delilin hukuka aykırılık niteliğinin türev delili de bozma ve böylece onu dışlama eğilimini artırma olasılığını artıracaklarını ifade etmiştir. Mahkeme somut olay bakımından ilk DNA profili ile kanıtların geri kalanı arasında yadsınamaz bir nedensel bağlantı olduğuna vurgu yapmasının yanında Farhi, tükürük örneğini gönüllü olarak vermemiş olsaydı, cinsel suçları işlediğinden şüphelenilmeyeceği ve açıkça bu suçlarla bağlantılı olarak hakkında soruşturma yapılmayacağı tespitinde bulunmuştur. Mahkeme DNA profili bakımından aynı nitelikte oldukları ve ilk DNA profilindeki hukuka aykırılığın ikinciye sirayet ettiği için yargılamada kullanılmayacağını kabul etmesine rağmen bunun dışında kalan diğer türev kanıtlara, cep telefonu izleme verileri ve ifadesini yargılamada kullanılmak suretiyle mahkûmiyet kararını onamıştır.⁹⁵ İsrail'in bu bağlamda bir tarafa iyiniyeti diğer tarafa ise hukuka aykırılığı koyduğu ve emniyeti tercih ettiği söylenebilecektir.⁹⁶ Aslında Yüksek Mahkemenin kararının çelişkiler içerdiği açıktır. Mahkemenin bu kararıyla bir yandan ilk delil olmadan diğer hiç bir delilin elde edilemeyeceğini kabul ederek

⁹⁵ Merin, 314-319

⁹⁶ Michael Madden, 'The Exclusion of Improperly Obtained Evidence at the International Criminal Court: A Principled Approach to Interpreting Article 69(7) of the Rome Statute' (April 2014) Dalhousie University 77

hukuka aykırılığını ikincil delile de sirayet edeceğini belirtirken diğer yandan sadece bir delil dışında diğer delillerin yargılamaya esas alınabileceğini kabul etmektedir. Bu durum zehirli ağacın meyvesi doktrininin hem kabul edilip hem de reddedilmesi gibi bir sonuç doğmasına, ancak en nihayetinde bu doktrinin kabul edilmemesi sonucuna ulaşılmasına neden olmaktadır. Doktrin gerekçede kabul edilirken kararda kabul edilmemiştir.

3. Hollanda sistemi

Zehirli ağacın meyvesi doktrininin Hollanda uygulaması incelendiğinde, Ülkede doktrinin kanuni düzenleme bağlamında bir yer bulamadığı görülmektedir.⁹⁷ Doktrin içtihat yoluyla açıklığa kavuşturulmaya çalışılmış olmakla birlikte, Yüksek Mahkemenin doktrini çok da önemsemediği söylenebilecektir.⁹⁸ Hollanda ceza muhakemesi sisteminde doktrin bakımından ilk karar 1979 tarihli Amsterdam Temyiz Mahkemesine aittir.⁹⁹ Karar, sanığın sorgulamasında sanığa birtakım uygulamalarla baskı yapılması halinde sanığın itirafının delil olarak kullanılamayacağı esasına dayanmaktadır. Somut olayda, sanığın cebinden evinin anahtarı alınmak suretiyle hukuka aykırı bir şekilde yapılan arama sonucunda bulunan silahın, sanığın itirafında etkili olduğu gözetilmek suretiyle delil olarak kullanılamayacağına karar verilmiştir. Mahkeme sanığın itiraf etmesinde evinde bulunan silahın etkili olduğuna ve itirafın doğrudan hukuka aykırı arama ve elkoymanın bir sonucu olarak, zehirli bir ağacın meyvesi olduğu için yargılamada kullanılmasının mümkün olmadığına karar vermiştir.¹⁰⁰ Hal bu olmakla birlikte, Yüksek Mahkeme bu tür durumlarda delillerin yargılamada kullanılamaması için doğrudan bağlantı (direct connection) şeklinde ifade edebileceğimiz bir bağ aramaktadır. Doğrudan bağlantı kavramı zehirli ağacın meyvesi doktrininin uygulanabilmesi için münhasıran hukuka aykırı fiillerin sonucu olmayı gerektirmektedir.¹⁰¹ Yüksek Mahkeme bu bağlamda somut olayın özelliklerine göre değerlendirme yapmakta ve delillerin değerlendirilip değerlendirilemeyeceği noktasında somut olayın özelliklerine göre karar vermektedir.¹⁰²

⁹⁷ Marc. S. Groenhuijsen, 'Illegally obtained evidence: an analysis of new trends in the criminal justice system of The Netherlands' (2008) XIIIth World Congress of Procedural Law: The Belgian and Dutch Reports 91, 100

⁹⁸ Marc Thommen and Mojan Samadi, 'The Bigger the Crime, the Smaller the Chance of a Fair Trial? Evidence Exclusion in Serious Crime Cases Under Swiss, Dutch and European Human Rights Law' (2016) 24 European Journal of Crime Criminal Law and Criminal Justice 65, 76

⁹⁹ Groenhuijsen, 100

¹⁰⁰ NJ [1979] Amsterdam Court of Appeal [1980]

¹⁰¹ M.J. Borgers and L. Stevens, 'The Use of Illegally Gathered Evidence in the Dutch Criminal Trial' (December 2010) 14 Electronic Journal of Comparative Law 1, 7

¹⁰² Christopher Slobogin, 'A Comparative Perspective on the Exclusionary Rule in Search and Seizure Cases' (2013) Vanderbilt Public Law Research 1, 9

Hollanda Yüksek Mahkemesi 2004 yılında verdiği bir kararında hukuka aykırı arama sonucunda bulunan suça konu eşyaların yargılamada kullanılabilmesine hükmetmiştir. Karara konu somut olayda evden hırsızlık suçundan şüpheli olan şahıs hukuka aykırı olarak durdurulmuş ve kendisine hırsızlık konusu eşyanın kendisinde olup olmadığı sorulması üzerine çantası ve montunu yere fırlatarak “siz bakın” diye polise bağırıştır. Bunun üzerine polisin çanta ve montta yaptığı aramada hırsızlık konusu eşyaya ulaşılmıştır. Yargılamada şüphelinin hukuka aykırı olarak yakalandığı ve bu nedenle de bulunan eşyanın zehirli ağacın meyvesi olması nedeniyle delil olarak kullanılmayacağı iddia edilse de, Mahkeme somut olayda doğrudan bağlantı olmadığı gerekçesiyle delillerin kullanılabilmesine hükmetmiştir.¹⁰³

4. Hindistan modeli

Zehirli ağacın meyvesi doktrini bakımından Hindistan sistemi incelendiğinde aslında bu doktrinin hukuka aykırı delillerin dışlanmasıyla aynı formatta değerlendirildiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, bu doktrinin hukuka aykırı delillerin yargılama dışı tutulması olarak algılandığı söylenebilecektir.¹⁰⁴ Hindistan ceza muhakemesi sisteminde delillerle ilgili olarak 1872 tarihli Delil Kanunu önemli bir yer tutmaktadır.¹⁰⁵ Bununla birlikte, Hindistan Ceza Muhakemesi sisteminde hukuka aykırı delillerin değerlendirilmeyeceği iddiası Anayasanın 20 nci maddesi bağlamında dile getirilmektedir.¹⁰⁶ Hindistan Yüksek Mahkemesi hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesiyle ilgili olarak, hukuka aykırılığın delil olarak değerlendirilmeyi etkilemediği yönünde bir tavır takınmış durumdadır. Mahkeme bu tutumunu gerek 1973 yılında verdiği R.M. Malkani v. Maharashtra ve gerekse nispeten yeni tarihli olan 2005 yılında verdiği Navjot Sandhu @ Afzal Guru kararlarında göstermiştir.¹⁰⁷

Hindistan Yüksek Mahkemesi R.M. Malkani v. Maharashtra ve Navjot Sandhu @ Afzal Guru kararlarında delilin hukuka aykırı olmasını

¹⁰³ Borgers and Stevens, 7

¹⁰⁴ Vijay Pal Singh, ‘Poison tree principle: It’s applicability in India’, (January 2018) 3 International Journal of Advanced Research and Development 370

¹⁰⁵ The Indian Evidence Act 1872, Vepa P. Sarathi, ‘Historical Background of The Indian Evidence Act, 1872’, (1972) Journal of The Indian Law Institute 1, 3

¹⁰⁶ Khagesh Gautam, ‘The Unfair Operation Principle and The Exclusionary Rule: On The Admissibility of Illegally Obtained Evidence in Criminal Trials in India’ (2017) 27 Indiana Int’l & Comp. Law Review 147, 188, Hindistan Anayasanın 20 nci maddesi “*Suçlardan mahkumiyet konusunda koruma*” kenar başlığını taşımakta olup, hiç kimsenin işlendiği sırada suç olmayan bir fiilden cezalandırılmayacağı, hiç kimsenin aynı fiilden birden fazla kez cezalandırılmayacağını ve hiç kimsenin kendisine karşı tanıklıkta bulunmaya zorlanamayacağı hükümlerini içermektedir. Bununla birlikte, maddede hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesi noktasında herhangi bir düzenleme yer almamaktadır.

¹⁰⁷ Paras Mary, ‘A Relook at the Admissibility of Illegally or Improperly Obtained Evidence’, (Mart 2019) VIII Nliu Law Review 213, 216-217

değerlendirilme dışı bırakılması bakımından yeterli görmemiş ve hukuka aykırı olsalar dahi delillerin değerlendirilebileceğine hükmetmiştir.¹⁰⁸ R.M. Malkani v. Maharashtra kararına konu somut olayda, bir hastanın ameliyat sonrası ölümünün ardından ameliyatı gerçekleştiren ve hastaya teşhis koyan doktordan adli tıp görevlisince¹⁰⁹ rüşvet istenmiştir. Doktorla rüşvet isteyen adli tıp görevlisi arasında yapılan görüşmeler polis tarafından kaydedilmiş ve yargılamada mahkemeye sunulmuştur. Mahkemede rüşvet isteyen adli tıp görevlisi konuşmaların 1885 tarihli Telgraf Kanununun 25 inci Bölümüne aykırı olarak elde edildiği ve bu nedenle kullanılmayacağı iddiasında bulunmuştur. Kanuna göre telefon görüşmeleri sadece Telgraf İdaresi tarafından görüntülenebilmekte ve engellenebilmekte, ayrıca Kanuna göre telefon görüşmelerinin kaydedilmesi suç olarak düzenlenmektedir. Somut olayda önce Bombay Bölge Mahkemesi talebi hukuka aykırı delillerin değerlendirilemeyeceğine ilişkin herhangi bir düzenleme olmadığı gerekçesiyle reddetmiş, ardından Yüksek Mahkeme de aynı gerekçeyle delillerin yargılamada kullanılabilmesi gerektiğine hükmetmiştir.¹¹⁰

VIII. HUKUKA AYKIRI DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ İLE DELİL DEĞERLENDİRME YASAKLARI ARASINDAKİ BAĞLANTI

Bilindiği üzere ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşma vasıtası olarak deliller kullanılmakta ve deliller sayesinde işlendiği iddia olunan suçun kim tarafından ve nasıl işlendiği tespit edilmektedir. Bu bağlamda deliller ceza muhakemesinin olmazsa olmazı olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, ceza muhakemesinin başlamasına vesile olan delil olmayan bir ceza muhakemesinden bahsetmek mümkün değildir. Delillerin nevi ve vasıflandırılması ile nelerin delil olacağı ve delillerin ispat fonksiyonu bakımından modern ceza muhakemesi sistemlerinde delillerin serbestliği ilkesi kabul edilmektedir. Bununla birlikte, bu serbestliği sınırsız bir serbestlik şeklinde anlamamak gerekir. Şöyle ki, delillerin serbestliğinin her ne pahasına olursa olsun delil elde edilmesi ve tüm delillerin hükme esas alınması anlamı taşımayacağına bir tereddüt bulunmamaktadır.

Delillerin serbestliğine getirilen sınırlamaların iki boyutu bulunmaktadır. İlk boyut delilin elde edilmesine ilişkin olarak delil elde etme yasakları ikincisi ise delil değerlendirme yasaklarıdır. Hal bu olmakla birlikte doktrinde bu yasaklar bakımından farklı ifadeler ve terimler kullanılmakta zaman zaman da farklı sınıflandırmalar yapılabilmektedir. Bazı yazarlar “ispat yasakları”

¹⁰⁸ Mary, 216-217

¹⁰⁹ Hindistanda şüpheli ölümler “*coroner*” tarafından soruşturulmaktadır. S. M. Das Gupta, ‘Unnatural death investigation in India. A plea for the introduction of a medical examiner system of inquest’ (June 1986) Am J Forensic Med Pathol 133

¹¹⁰ Gautam, 155-157

terimini kullanırken¹¹¹ bazı yazarlar “delil yasakları” ifadesini kullanmayı tercih etmiştir.¹¹² “Kanuna aykırı olarak elde edilen delil” kavramını kullanan yazarlar olmakla birlikte¹¹³ doktrinde genelde hukuka aykırı delil kavramının yaygın olduğu görülmektedir.¹¹⁴

Delil değerlendirme yasakları kavramı ile hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesinin yasaklanması kavramları birbirine çok yakın ve birbiriyle sıkça karıştırılan kavramlardır. Hukuka aykırı bir delilin değerlendirme dışı bırakılması sorunu ile elde edilen bir delilin belli bazı nedenlerin sonradan ortaya çıkmasıyla hükme esas alınmaması gerek altında yatan sebepler ve gerekse çıkış noktaları bakımından birbirinden ayırt edilmeleri gereken durumlardır. Bu iki durum arasında temel bazı farklılıklar söz konusudur. Hukuka aykırı olan delillerin bazıları hükme esas alınabilecekken değerlendirilmesi yasaklanan deliller de böyle bir durum söz konusu olamayıp değerlendirilmesi yasaklanan delillerin tamamı değerlendirme dışı bırakılacaktır. Bunun yanında değerlendirilmesi yasaklanan her delilin hukuka aykırı olduğu da söylenemeyecektir. Elde edilmesinde herhangi bir hukuka aykırılık bulunmayan bir delil toplanmasının ardından ortaya çıkan bir nedenle hukuka aykırı hale gelmeden sadece değerlendirilmesi yasaklanmak suretiyle hükme esas alınmaması söz konusu olabilmektedir. Sonradan ortaya çıkan neden kimi zaman hukuki olmakta kimi zamansa fiili bir neden olarak tezahür edebilmektedir. Böyle bir durumda delil hukuka uygun olmakla birlikte değerlendirmeye alınmamakta ve delil değerlendirme yasakları devreye girmektedir.

Hukuka aykırı delillerin yargılamada değerlendirilebilirliği, hukuka aykırı olarak elde edilen bir delilin ceza yargılamasında hükme esas alınıp alınamayacağını ifade etmekte iken, delil değerlendirme yasağı kavramı her ne surette elde edilmiş olursa olsun bir delilin ceza yargılamasında maddi gerçeğe ulaşma bakımından değerlendirilebilip değerlendirilemeyeceğiyle ilgilenir. Hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesinde delilin nitelendirilmesi bakımından bir tespit söz konusu iken, delil değerlendirme yasaklarında delilin hükme esas alınmasının engellenmesi kimi zaman yargılamanın taraflarını koruma amacı taşımakta, kimi zamansa yasağın sistemsel bir nedeni olabilmektedir. Yasak bazı durumlarda ise yargılamada kullanılan bir müessesenin amacına hizmet etmek şeklinde kendini gösterebilmektedir.

¹¹¹ Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku* (11. Basım, Vedat Kitapçılık Basım Yayım Dağıtım 2005) 231

¹¹² Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (12. Basım, Adalet Yayınevi 2016) 623, Öztürk/ Tezcan/Erdem/Sırma/Saygılar/Alan, 363

¹¹³ Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Güncellenmiş 4.Basım, Seçkin Yayıncılık 2016) 520

¹¹⁴ Centel/ Zafer, 749, Şen, 23, Doğan Soyaslan, ‘Hukuka Aykırı Deliller’ (2003) VII AÜEHFD 9, Cumhur Şahin, ‘Yargıtay Kararları Işığında Hukuka Aykırı Deliller ve Değerlendirilmeleri Sorunu’ (1998) I AÜEHFD 87

Modern ceza muhakemesinde gerçeğin her ne pahasına olursa ortaya çıkarılması gibi bir anlayış bulunmamaktadır.¹¹⁵ Herhangi bir sınırlama olmadan delil elde edildiği ve bu delillerin değerlendirilerek hükme esas alındığı bir sistemde adil bir yargılanmadan bahsetmek mümkün değildir. Bu noktada yargılamanın adillığının sağlanması noktasında deliller bakımından ceza muhakemesi sistemlerinde bireysel ve toplumsal değerlerin korunması için bazı sınırlamalar öngörülmüştür. Bu sınırlamalar sayesinde maddi gerçeğe hukuka uygun yöntemlerle elde edilen delillerle ulaşılması gerektiği sonucuna ulaşılması sağlanmıştır.¹¹⁶

Gerek nitelikleri bakımından ve gerekse ifade ettikleri anlamlar yönünden delil değerlendirme yasakları, hukuka aykırı deliller, delil elde etme yasakları ve delil yasakları gibi kavramların tamamı birbirinden farklı anlamlar ifade etmektedir. Elde edilmesi yasaklanan bir delilin değerlendirilmesinin de yasaklanacağına herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Aksi takdirde elde etmeyi yasaklamanın bir anlamı kalmayacaktır. Bununla birlikte elde edilmesinde bir yasak olmamasına rağmen hükme esas alınamama durumunda aslında bir delil yasağı söz konusu olamayacağından delil yasakları ile delil değerlendirme yasaklarının da farklı kavramlar olduğunu kabul etmek gerekecektir.

Ceza mevzuatımızda yer alan delil elde etme yasakları incelendiğinde yasakların bir kısmının şüpheli ve sanığın ifadesi alınması sırasında ya da sorgulanması esnasında ortaya çıkabilecek yöntemlerle dayandığı söylenebilir.¹¹⁷ CMK'nın "İfade ve sorgunun tarzı" kenar başlıklı 147 nci maddesi ile "İfade alma ve sorguda yasak usuller" kenar başlıklı 148 inci maddesi ifade ve sorgunun ne şekilde yapılması gerektiği ayrıntılı bir şekilde kaleme alınmış ve hangi hallerde ifadenin ve sorgunun hukuka aykırı olarak nitelendirileceği hüküm altına alınmıştır. 148 inci maddede ayrıca yasak usullerle elde edilen ifadelerin delil olarak değerlendirilmesi de yasaklanmıştır.

IX. DELİL DEĞERLENDİRME YASAKLARI BAKIMINDAN ZEHİRLİ AĞACIN MEYVESİ DOKTRİNİ

Ceza Muhakemesi Kanununda düzenlenen delil değerlendirme yasakları incelendiğinde, 210 uncu maddenin ikinci fıkrasında yer alan tanıklıktan çekinebilecek olan kişinin, duruşmada tanıklıktan çekinmesi durumunda alınan **önceki ifadesi**, 253 üncü maddenin yirminci fıkrasında yer alan uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamalar, 148 inci maddenin dördüncü fıkrasında yer alan **müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan** ve hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmayan ifadeler, 250

¹¹⁵ Berrin Akbulut, 'Delil Değerlendirme Yasakları' (Aralık 2010) 2 Fasikül Hukuk Dergisi 6, 9

¹¹⁶ Cumhur Şahin ve Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku-II* (6. Basım, Seçkin Yayıncılık Şubat 2017) 94

¹¹⁷ Şahin/Göktürk, 94

inci maddenin onuncu fıkrası kapsamında seri muhakeme usulünün herhangi bir sebeple tamamlanamaması veya soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması amacıyla Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi hâllerinde, şüphelinin seri muhakeme usulünü kabul ettiğine ilişkin beyanları ile bu usulün uygulanmasına dair diğer belgeler, 217 nci maddenin birinci fıkrası bağlamında duruşmaya getirilmeyen ya da getirilemeyen deliller karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere delil değerlendirme yasaklarının temel amacı maddi gerçeğe her ne pahasına olursa olsun ulaşma amacını sınırlandırmaktır. Bununla birlikte, delil değerlendirme yasaklarının temelinde birbirinden farklı esaslar yatabilmektedir. Uzlaştırma ve seri muhakeme usulünde düzenlenen delil değerlendirme yasakları, bu usulün uygulanabilirliğini artırmaya yönelik olarak şüphelinin daha rahat davranması ve onarıcı adalet anlayışının gerçekleşmesine hizmet ederken¹¹⁸, müdafî olmaksızın kolluk tarafından alınan ancak hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli ya da sanık tarafından doğrulanmayan ifadenin değerlendirilme dışında bırakılması şüpheli ya da sanığın haklarını korumaya yöneliktir.¹¹⁹ Duruşmaya getirilemeyen deliller bakımından ise delillerin müşterekliğini sağlanmasına yönelik olarak taraflarca tartışılmamış ve tarafların sorgulamasına izin verilmemiş delillerin hükme esas alınması engellenerek yargılamanın adilliğine halel getirilmemesi sağlanmaya çalışılmaktadır.¹²⁰ Tanıklıktan çekinebilecek kişilerin duruşmada tanıklıktan çekinmesi durumunda alınan önceki ifadesinin değerlendirme dışında bırakılmasında ise tanığın korunmasına yönelik bir yaklaşım söz konusudur.¹²¹ Görüldüğü gibi delil değerlendirme yasaklarında birbirinden farklı amaçlara hizmet edecek nitelikte düzenlemeler öngörülmektedir.

Zehirli ağacın meyvesi doktrininin delil değerlendirme yasakları bakımından uygulanabilirliğinin anlamı bu deliller sayesinde elde edilen ikincil nitelikteki delilerin yargılamada kullanılmamasıdır. Doktrin delil değerlendirme yasakları bakımından uygulanacağını kabul edilmesi halinde, örneğin duruşmaya getirilmeyen ya da getirilemeyen bir delil sayesinde başkaca bir delile ulaşılmış olması durumunda kök delil diye nitelendirilebileceğimiz duruşmaya getirilmeyen ilk delil değerlendirilme dışı bırakıldığından ikincil delilin de değerlendirme dışı bırakılması söz konusu olacaktır. Bununla birlikte, zehirli ağacın meyvesi doktrininde asloğan hukuka aykırılığın ikincil delile sirayetinin bu delili değerlendirme dışı bırakılması şeklinde olduğundan değerlendirme yasağının ikincil delile sirayet edip etmeyeceğinin tartışılması gerekecektir. Değerlendirme yasağında ortada bir hukuka aykırılık söz konusu olmadığından hukuka aykırılığın sirayetinden değil değerlendirme yasağının sirayetinden

¹¹⁸ Çetintürk, 101

¹¹⁹ Centel/Zafer, 230-231

¹²⁰ Şenol, 62, Centel/Zafer, 227

¹²¹ Öztürk ve diğerleri, 271-273, Yenisey/Nuhoğlu, 494-495

söz edilebilecektir. Değerlendirme yasağının ikincil delile sirayet edeceğinin kabul edilmesi durumunda ikincil nitelikteki delillerin de değerlendirilme dışı bırakılacağı kabulü gerekecek, sirayet etmeyeceği görüşünün kabul edilmesi durumunda ise ikincil nitelikteki deliller hükme esas alınabilecektir. Kanaatimizce bu noktada delil değerlendirme yasağının temelinde yatan esaslı unsur her bir delil değerlendirme yasağı bakımından ayrı ayrı irdelenmeli ve bu esaslı unsurun ikincil nitelikteki delile etkisi araştırılarak zehirli ağacın meyvesi doktrinin delil değerlendirme yasaklarına uygulanabilirliği tespit edilmeye çalışılmalıdır. Toptancı bir anlayışla ikincil delilin de değerlendirilemeyeceği ya da değerlendirilmesi gerektiği yönünde bir yaklaşım benimsenmemelidir.

Ceza muhakemesinde alternatif usullerde düzenlenen delil değerlendirme yasakları yukarıda belirtildiği üzere uzlaştırma ve seri muhakeme usulü bakımından söz konusudur. Mağdurun ceza muhakemesinde ön plana çıkarılması ve uygulanabilirliği artırmak için bu usullerde delil değerlendirme yasakları öngörülmüştür. Bilindiği gibi uzlaştırma, işlendiği iddia olunan bir suç sonrasında suçun mağduru ve fail arasında görüşmeler yapılmak suretiyle anlaşma sağlanmaya çalışılması şeklinde bir sistemdir.¹²² Uzlaştırma müessesesinde temel nokta suçun faili ile mağdurun bir araya getirilmesi ve görüşmelerle bir anlaşmaya varmalarının sağlanmasıdır. Böylelikle suçtan doğan mağduriyet giderilmeye çalışılmaktadır.¹²³ Uzlaştırma müessesesinde delil değerlendirme yasağı kendisini uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamalar noktasında göstermektedir. Şöyle ki, uzlaştırma müzakereleri sırasında gerek mağdur ve gerekse suçun faili tarafından yapılan açıklamalar herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamamaktadır. Kanun Koyucu her ne kadar sadece açıklamalar bakımından bir değerlendirme yasağı getirmiş ise de, bu açıklamalarda başkaca bir delile temas edilmesi durumunda bu delilin kullanılıp kullanılmayacağı açısından herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, bu açıklamalardan bir delil türetilmesi durumunda bu delilin değerlendirilip değerlendirilmeyeceği net değildir. Kanaatimizce Kanun Koyucu uzlaştırma görüşmeleri bakımından açıklamalar noktasında tam bir koruma sağladığından açıklamalardan başkaca delillere gidilmesi mümkün olmamalıdır. Bu doğrultuda uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan bir açıklamada başkaca

¹²² Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliğinin 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (j) bendinde “*Uzlaşma: Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak anlaşmış olmalarını,*” şeklinde (k) bendinde de “*Uzlaştırma: Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur, suçtan zarar gören veya kanuni temsilcisinin, Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak uzlaştırma tarafından anlaşılmaları suretiyle uyumsuzluğun giderilmesi sürecini,*” şeklinde ifade edilmiştir.

¹²³ Ekrem Çetintürk, Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma (Adalet Yayınevi 2017) 101

bir delile işaret edilmesi durumunda bu delilin değerlendirilme dışı bırakılması gerekmektedir. Aksi takdirde açıklamanın korunmasından başka bir anlatımla açıklamanın değerlendirilmediğinden söz etmek mümkün olmayacaktır. Aslında bu durumda yapılması gereken bu açıklama hiç yapılmamış gibi davranılması ve bu açıklamadan herhangi bir delile gidilmemesidir. Bununla birlikte, başkaca bir kaynaktan, yani müzakerelerdeki açıklamalardan bağımsız olarak bu delile ulaşılması durumunda artık değerlendirilmesi yasaklanan delil ile bu delil arasındaki bağ kopacağından ikincil delilin değerlendirilmesi mümkün hale gelmiş olacaktır.

Uzlaştırma bakımından yapılan açıklamalar seri muhakeme usulü bakımından da söz konusudur. Seri muhakeme usulünde şüphelinin seri muhakeme usulünü kabul ettiğine ilişkin beyanından başkaca bir delile ulaşılması mümkün olmamakla birlikte, seri muhakeme usulünün uygulanmasına dair diğer belgelerden ikincil nitelikte delil elde edilmesi mümkün olabilecektir. Bu tür durumlarda uzlaştırmada olduğu gibi bu deliller yargılamada değerlendirilmemeli ve hükme esas alınmamalıdır. Kanun koyucu bu alternatif usuller bakımından korunaklı bir alan oluşturmaya çalıştığından değerlendirilmesini yasakladığı delillerden başkaca delillere ulaşılabilirliğinin kabul edilmesi durumunda, Kanun Koyucunun bu korunaklı alanına zarar verilmesi kaçınılmazdır. Bu noktada daha dikkatli davranılması ve müesseselerin mantığına ve ruhuna aykırı gelecek uygulamalardan kaçınılması gerekecektir. Böyle bir tutum Kanun Koyucunun gayesine uygun düşeceği gibi ceza muhakemesi süjelerinin korunmasına da hizmet ederek yargılamanın daha adil olması sonucunu doğuracaktır.

CMK'da yer alan diğer bir delil değerlendirme yasağı da müdafii hazır bulunmaksızın kollukça alınan ve hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmayan ifadelerdir. Kanun koyucu kolluğun şüphelinin ifadesini müdafii olmaksızın alamayacağı yönünde bir irade ortaya koymamış ancak müdafii olmaksızın alınan bu ifadenin delil olarak değerlendirilebilmesi için hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanması esasını benimsemiştir. Burada delilin elde edilmesi yasaklanmamış, hukuka uygun bir şekilde elde edilen delilin sadece değerlendirilmesi yasaklanmıştır.¹²⁴ Böyle bir değerlendirme yasağının ihdas edilmesindeki amaç şüphelinin ifadesinin güvenilirliğini sağlamak ve özgür iradesine dayanmadığı yönündeki ortaya çıkabilecek iddiaların önüne geçmektir.

Kanun Koyucu her ne kadar ifade alınmasında yasak usulleri ayrıntılı bir şekilde düzenlemiş olsa da hakkında suç isnat edilenler bakımından bu delillerin değerlendirilemeyeceğini kabul etmek suretiyle ekstra bir koruma daha

¹²⁴ Demirbaş böyle bir delile dayanılması durumunda hukuka aykırı delile dayanıldığı görüşündedir. Timur Demirbaş, *Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması* (Güncellenmiş 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2015) 345

öngörmüştür.¹²⁵ Bu noktada sorulması gereken soru değerlendirilemeyen ve hükme esas alınamayan ifadeden hareketle delil elde edilmesi durumunda bu delil yargılamada kullanılabilir mi? Kanaatimizce yine bu delil değerlendirme yasağının altındaki nedene ve bu durumun ikincil delile sirayetine bakmak gerekir. Kanun koyucu ifade ve sorguya ilişkin düzenlemeleri yaparken şüpheli ve sanığın hakkının korunması noktasından hareket etmiş ve tam bir koruma sağlamak istemiştir. Bu bağlamda şüphelinin ifadesini özgür bir şekilde vermesi için gerekli tedbirleri almıştır. Bu tedbirlere ek olarak da kolluk tarafından müdafî olmaksızın alınan ifadelerin doğrulanmadıkça değerlendirmeye alınmaması yönünde irade ortaya koymuştur. Bu değerlendirme yasağında ifadenin yasak usullerle alınması gibi bir durum söz konusu değildir. İfadeler yasak usullerle alınmış olması durumunda doğrulamaya ihtiyaç duyulmadan doğrudan değerlendirme dışı bırakılacaktır. Kanun koyucu müdafîlik kurumuna ayrı bir önem atfetmiş ve kolluk ifadeleri bakımından güvenilirlik noktasında tavrını net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu düzenlemenin altında yatan neden kolluğun ifade alırken şüphelinin özgür iradesine müdahalede bulunabileceği şeklinde anlaşılmalıdır. Özgür iradeye dayanmama değil dayanmama ihtimali söz konusudur. Değerlendirme yasağıyla böyle bir ihtimal bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Korumanın dozunun artırılarak kolluk ifadelerinin tamamının şaibe altında bırakılması doğru bir yaklaşım değildir. Böyle bir yaklaşım Kanun Koyucunun amacının ötesine geçmiş bir tutum olacaktır.

Şüphelinin ifadesinin hukuka aykırı bir şekilde alındığı hususunda bir şüphe bulunması halinde bu husus ayrıca araştırma konusu yapılacak ve ifadeden hareketle yeni bir delil elde edilmesi durumunda başkaca bir mekanizma işletilecektir. Bunun ötesinde ifadenin hukuka aykırı bir şekilde alınmadığı halde bu ifadeden hareketle bir delil elde edilir ve bu delil değerlendirilme dışı bırakılırsa, diğer bir ifadeyle zehirli ağacın meyvesi doktrini bu delil değerlendirme yasağı bakımından uygulanırsa, maksadın aşılması söz konusu olacaktır. Kaldı ki, yürütülen soruşturmada şüpheli ifadesi en önemli delillerden birisi olduğundan, herhangi bir hukuka aykırılık söz konusu değilken şüphelinin ifadesi sayesinde elde edilen ikincil nitelikteki delillerin değerlendirilmemesi ceza yargılamasının tamamen başa dönmesi ve işlemez hale gelmesi sonucunu doğurabilecektir. **Özetle** kanaatimizce CMK'nın 148 inci maddesinin dördüncü fıkrası bağlamında düzenlenen delil değerlendirme yasağı bakımından zehirli ağacın meyvesi doktrininin uygulanması olanağı bulunmamaktadır.

Diğer bir delil değerlendirme yasağı olan duruşmaya getirilmeyen ya da getirilemeyen deliller bakımından zehirli ağacın meyvesi doktrininin

¹²⁵ Böyle bir değerlendirme yasağı CMK'nın TBMM'ye sevk edilen Tasarı halinde öngörülmemiş, Tasarının Adalet Komisyonu görüşmeleri sırasında Kanuna eklenmiştir. *Ceza Muhakemeleri Usulü Kanun Tasarısı*, <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0535.pdf> (Erişim tarihi: 17.01.2020)

uygulanabilip uygulanmayacağı sorusunun cevabı duruşmaya getirilmeyen ya da getirilemeyen delillerin neden değerlendirilme dışı bırakıldığıyla ilgilidir. Bu delillerin neden değerlendirilme dışı bırakıldığına tespit edilmesi durumunda doktrinin bu deliller bakımından uygulanıp uygulanmayacağı sorusunun cevabı da bulunmuş olacaktır.

CMK'nın 217 nci maddesinin birinci fıkrası kapsamında hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilecektir. Buradaki temel mantık delillerin taşınması gereken özelliklerden olan müştereklik noktasında kendini göstermektedir. Delillerin müşterekliğinden anlaşılması gereken delillerin duruşmada tartışılması, taraflara delileri irdeleme imkânı verilmesi ve hâkimin kararını buna göre vermesidir.¹²⁶ Bu noktada aslanan delilere yargılamanın tüm taraflarının ulaşabilmesi ve delillerin taraflar tarafından tartışılmasına imkân verilmesidir. Duruşmaya getirilmeyen bir delilden elde edilen ikincil nitelikteki delilin duruşmaya getirilmesi durumunda müşterekliği sağlanmış olduğundan ilk delildeki değerlendirme yasağına yol açan sebebin ikincil delile sirayeti söz konusu olmayacaktır. Bu noktada zehirli ağacın meyvesi doktrininin de duruşmaya getirilmeyen deliller bakımından uygulama imkânı bulunduğu söylenemeyecektir. Diğer bir ifadeyle, ikincil delilin duruşmaya getirilip tartışma olanağı tanınmış olması ilk delildeki duruşmaya getirilmeme ya da getirilememeden kaynaklı sakıncanın ikincil delile geçmesini engellediğinden doktrinin bu deliller bakımından uygulanması mümkün olamayacaktır.

SONUÇ

Daha adil bir ceza yargılamasının gerçekleşebilmesi adına yargılamanın adillliğini etkileyebilecek tüm hususların dikkatli ve özenli bir şekilde ele alınması gerekir. Bu bağlamda ceza yargılamasının evrensel ilkelerini etkileyecek, kişi hak ve özgürlüklerini sınırlandıracak nitelikteki uygulamalardan da kaçınılmalıdır. Ceza muhakemesinin en önemli unsurlarından olan deliller bakımından da aynı durum geçerlidir. Delillerin ceza muhakemesinin olmazsa olmazı olmalarından dolayı toplanmaları ve değerlendirilmeleri bakımından gerek kanuni düzenlemeler kodifiye edilirken ve gerekse mahkeme kararları kaleme alınırken dikkatli davranılmalıdır. Bu noktada yapılacak bir hata yargılamanın adillliği bakımından artık geri dönüşü olmayan bir yola girilmesi sonucunu doğurabilecektir.

Delillerin değerlendirilmesi ve hükme esas alınması konusunda hangi delillerin dışarıda bırakılacağı ve hükme esas alınmayacağı açık bir şekilde belirlenmiş olmalıdır. Bu belirleme mevzuat düzeyinde olabileceği gibi mahkeme kararları şeklinde, diğer bir ifadeyle içtihat yoluyla da yapılabilir.

¹²⁶ Vahit Bıçak, *Suç Muhakemesi Hukuku*, (Genişletilmiş 2.Basım, Seçkin Yayıncılık Eylül 2011) 429

Yöntem noktasında farklılık olmakla birlikte belirleme net olmalıdır. Hangi delillerin hükme esas alınacağı, hangilerinin alınmayacağı açık bir şekilde ortaya konulmalıdır. Bu şekilde bir açıklık olmaması halinde mahkeme kararları farklılık gösterebileceğinden adalet duygusunun zedelenmesi de kaçınılmazdır.

Mevzuatımızda hukuka aykırı delillerin değerlendirme dışı bırakılması yönünde kanuni bir düzenleme bulunmasına rağmen zehirli ağacın meyvesi doktrininin kabul edilip kabul edilmediği belirgin değildir. Mahkeme kararlarıyla da bu belirginlik sağlanamamıştır. Bu noktada doktrin kabul edilecek ise kabul edildiği, kabul edilmeyecek ise kabul edilmediği şeklinde, her ne kadar kodifikasyonu zor olsa da, açık bir düzenleme yapılması gerekebilir. Aksi takdirde doktrini kabul eden mahkeme kararlarıyla karşılaşılabilirdiği gibi kabul etmeyen mahkeme kararları da söz konusu olmaya devam edecektir. Bu durumda benzer konularda farklı tavırlar sergilenmiş olduğundan çelişkiden kaçınılamayacaktır. Bunun yanında delil değerlendirme yasakları bakımından benzer şekilde hareket edilmelidir. Değerlendirilemeyen bir delilin varlığı halinde bu delilden başkaca deliller elde edilmesi durumunda da benzer şekilde tavır alınmalı ve konu net olarak çözüme kavuşturulmalıdır. Bu tür durumlarda somut olaya göre farklı kriterler ve değerlendirmelerin devreye girmesi kuvvetle muhtemel olduğundan bir düzenleme şeklinde belirginlik sağlanması oldukça zordur. Bu hususun içtihat yoluyla net bir şekilde çözüme kavuşturulması daha yerinde olacaktır. Böylelikle her somut olayın kendine özgü koşulları dikkate alınabilecek ve daha doğru hareket edebilme imkânı sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

'Evidence - Defendant's Confession Following Confrontation with Illegally Seized Evidence Not Excluded Where Independent Motive Induced the Confession' (1975) 9 University of Richmond Law Review 767

'Exclusionary Rule: United States v. Calandra, 414 U.S. 338 (1974)' (1974) 65 Journal of Criminal Law and Criminology 460

'Exclusionary Rule: United States v. Calandra, 414 U.S. 338 (1974)', 461

Ahmet Gökçen ve Kerim Çakır, 'Ceza Muhakemesinde Delil, Delillerin Muhafazası, Toplanması, Değerlendirilmesi ve Delil Yasakları', (2019) 21 D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan 2911

Ali Eryılmaz, *Ceza ve Disiplin Hukukunda Hukuka Aykırı Delil* (Hukab Yayınları 2013)

Ana Maria Torres Chedraui, 'An Analysis of the Exclusion of Evidence Obtained in Violation of Human Rights in Light of the Jurisprudence of the European Court of Human Rights', (2010-2011) 15 Tilburg Law Review 205

Ayhan Önder ve Erol Cihan, *Özet Ceza Muhakemesi Hukukuna 1992 Değişiklikleri ile İlgili Ek*, (Filiz Kitabevi 1993)

Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma, Yasemin F. Saygılar, Esra Alan, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuk Ders Kitabı*, (3. Basım, Seçkin Yayınları 2010)

Bahri Öztürk, *Yeni Yargıtay Kararları Işığında Delil Yasakları* (Ankara Üniversitesi SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları 1995)

Berrin Akbulut, 'Delil Değerlendirme Yasakları' (Aralık 2010) 2 Fasikül Hukuk Dergisi 6

Binyamin Blum, 'Exclude Evidence You Exclude Justice'? A Critical Evaluation of Israel's Exclusionary Rule After Issacharov' (2010) 16 Southwestern Journal of International Law 385

Brian S. Conneely and P. Murphy Edmond, 'Inevitable Discovery: The Hypothetical Independent Source Exception to the Exclusionary Rule' (Fall 1976) 5 Hofstra Law Review 137

Cem Şenol, *Teori ve Uygulamada Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Kullanılması ve Değerlendirilmesi Yasağı* (1. Basım, Levha Yayıncılık 2015)

Christopher Slobogin, 'A Comparative Perspective on the Exclusionary Rule in Search and Seizure Cases' (2013) Vanderbilt Public Law Research 1

Cumhur Şahin ve Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku-II* (6. Basım, Seçkin Yayıncılık Şubat 2017)

Cumhur Şahin, 'Yargıtay Kararları Işığında Hukuka Aykırı Deliller ve Değerlendirilmeleri Sorunu' (1998) I AÜEHFD 87

Cumhur Şahin, *Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi* (Seçkin Yayıncılık 2005)

Cumhur Şahin, *Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması*, (Yetkin Yayınları 1994)

Doğan Soyaslan, 'Hukuka Aykırı Deliller' (2003) VII AÜEHFD 9

Eileen Skinnider, 'Improperly or Illegally Obtained Evidence: The Exclusionary Evidence Rule in Canada', (December 2005) International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy 1

Ekrem Çetintürk, *Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma* (Adalet Yayınevi 2017)

Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku* (11. Basım, Vedat Kitapçılık Basım Yayım Dağıtım 2005)

Ersan Şen, *Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu*, (1998)

Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Güncellenmiş 4.Basım, Seçkin Yayıncılık 2016)

Feridun Yenisey, 'Örgütlü Suçluluk ve Hukuka Aykırı Deliller' (1996) Hukuka Aykırı Deliller Semineri ve Sempozyumu İstanbul Barosu Yayını

Feridun Yenisey, 'Yasak Yöntemlerle ve Hukuka Aykırı Şekilde Elde Edilen Deliller' içinde Vural Savaş - Sadık Mollamahmutoglu (edt.), *Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Yorumu*, (Cilt I Seçkin Yayıncılık 1995) 1239

Howard R. Shapiro, 'Miranda without Warning: Derivative Evidence as Forbidden Fruit', (1974) 41 Brooklyn Law Review 325

James Stribopoulos, 'Lessons from the Pupil: A Canadian Solution to the American Exclusionary Rule Debate' (1999) 22 Boston College International & Comparative Law Review 77

Jeffrey M. Bain and Michael K. Kelly, 'Fruit of the Poisonous Tree: Recent Developments as Viewed Through Its Exceptions' (1977) 31 University of Miami Law Review 615

John Jackson, 'Human Rights, Constitutional Law and Exclusionary Safeguards in Ireland' içinde Roberts, Paul ve Jill Hunter (edt.) *Criminal Evidence and Human Rights Reimagining Common Law Procedural Traditions* (Hart Publishing: Oxford ve Portland, Oregon, 2012)

Julianne P. Arfeit, 'A Triumph of Liberalism: The Supreme Court of Canada and The Exclusion of Evidence' (2002) 40 Alberta Law Review 299

Kayıhan İçel, 'Sorgulamada Hukuka Aykırılık ve Sonuçları', (1988) İÜHF Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan 121

Kersi B Shroff and Stephen F. Clarke, *Admissibility of Illegally Obtained Evidence: A Comparative Analysis of the Laws of England, Scotland, Ireland, Canada, Australia, and New Zealand*, (Library of Congress Law Library 1981)

Khagesh Gautam, 'The Unfair Operation Principle and The Exclusionary Rule: On The Admissibility of Illegally Obtained Evidence in Criminal Trials in India' (2017) 27 Indiana Int'l & Comp. Law Review 147

M.J. Borgers and L. Stevens, 'The Use of Illegally Gathered Evidence in the Dutch Criminal Trial' (December 2010) 14 Electronic Journal of Comparative Law 1

Marc Thommen and Mojan Samadi, 'The Bigger the Crime, the Smaller the Chance of a Fair Trial? Evidence Exclusion in Serious Crime Cases Under

Swiss, Dutch and European Human Rights Law' (2016) 24 European Journal of Crime Criminal Law and Criminal Justice 65

Marc. S. Groenhuijsen, 'Illegally obtained evidence: an analysis of new trends in the criminal justice system of The Netherlands' (2008) XIIIth World Congress of Procedural Law: The Belgian and Dutch Reports 91

Mark D. Wiseman, 'The Derivative Imperative: An Analysis of Derivative Evidence in Canada', (May 1997) 39 Criminal Law Quarterly 435

Mehmet Gödekli, 'Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı', (2016) 65 AÜHFD 1815

Metin Köse, 'Amerikan Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Delillerin Dışlanması' (2019) 9 Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 159,

Michael Madden, 'The Exclusion of Improperly Obtained Evidence at the International Criminal Court: A Principled Approach to Interpreting Article 69(7) of the Rome Statute' (April 2014) Dalhousie University 77

Miller French Rosamond, 'Krauss v. Superior Court: A Case Study on the Failure of the Fourth Amendment Exclusionary Rule' (1972) 13 Santa Clara Lawyer 256

Mohammed Saif and Alden Wattad, 'Did God say, "You shall not eat of any tree of the garden"?' Rethinking the "Fruits of the Poisonous Tree" in Israeli Constitutional Law', (2005) Oxford University Comparative Law Forum, <https://ouclf.law.ox.ac.uk/did-god-say-you-shall-not-eat-of-any-tree-of-the-garden-rethinking-the-fruits-of-the-poisonous-tree-in-israeli-constitutional-law/> (Erişim tarihi: 11.01.2021)

Morgan Cloud, 'Judicial Review and the Exclusionary Rule' (1998-1999) 26 Pepperdine Law Review 835

Muharrem Özen ve Mustafa Özen, 'Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Yasakları', (2012) IX Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Duygun Yarsuvat'a Armağan 301

Nardone v. United States [1939] U.S. Supreme Court 240, [1939]

Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Yeniden ve Gözden Geçirilmiş 13.Basım, Beta Eylül 2016)

Paras Mary, 'A Relook at the Admissibility of Illegally or Improperly Obtained Evidence', (Mart 2019) VIII Nliu Law Review 213

Pervin Aksoy İpekçioğlu, 'Gözaltında Alınan İfadenin Önemi ve Delil Değeri' (2008) 57 AÜHFD 51

R. H. Reid, 'Criminal Law Admissibility of Illegally Obtained Evidence Impeachment of Accused as Witness' (December 1955) 35 Oregon Law Review 51

Rhett DeHart, 'Is the Exclusionary Rule Doomed' (2015) 26 South Carolina Law Journal 41

Robert E. Burns, 'Mapp v. Ohio: An All-American Mistake' (1969) 19 De Paul Law Review 80

Robert M. Pitler, 'The Fruit of the Poisonous Tree Revisited and Shepardized' (1968) 56 California Law Review 579

S. M. Das Gupta, 'Unnatural death investigation in India. A plea for the introduction of a medical examiner system of inquest' (June 1986) Am J Forensic Med Pathol 133

Seydi Kaymaz, *Uygulama ve Teoride Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı (Yasak) Deliller*, (Seçkin Yayıncılık 1997)

Sidney N. Lederman, Alan W. Bryant, Michelle K. Fuerst, *The Law of Evidence in Canada*, (5th ed, LexisNexis 2018)

Silverthorne Lumber Co. - US [1920] The District Court of The United States for the Western District of New York 358, [1920] 385

Timur Demirbaş, *Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması* (Güncellenmiş 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2015)

Tutanaklarla Ceza Muhakemesi Kanunu, (Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı 2005)

Vahit Bıçak, *Suç Muhakemesi Hukuku*, (Genişletilmiş 2. Basım, Seçkin Yayıncılık Eylül 2011)

Vepa P. Sarathi, 'Historical Background of The Indian Evidence Act, 1872', (1972) Journal of The Indian Law Institute 1

Vijay Pal Singh, 'Poison tree principle: It's applicability in India', (January 2018) 3 International Journal of Advanced Research and Development 370

Volkan Dülger, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Dışlama Kuralı ve Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi (Zehirli Ağacın Meyvesi Öğretisi)*, (1. Basım, Seçkin Yayıncılık 2014)

W. Broeder Dale, 'Wong Sun v. United States, A Study in Faith and Hope', (1963) 42 Nebraska Law Review 483

William F Frey, 'Criminal Procedure - Fruit of the Poisonous Tree - Exclusionary Rule Applied with Greater Reluctance to Live Witness Testimony' (March 1979) 25 Wayne Law Review 935

Wong Sun v. United States [1963] U.S. Supreme Court 36 [1963]

Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (12. Basım, Adalet Yayınevi 2016)

Yuval Merin, 'Lost Between the Fruits and The Tree: In Search of a Coherent Theoretical Model for The Exclusion of Derivative Evidence', (Spring 2015) 18 *New Criminal Law Review* 273

